

Múltunk nyomában

Veszprém megyei mesék-mondák-legendák
válogatott bibliográfiája

Múltunk nyomában

Veszprém megyei mesék-mondák-legendák válogatott bibliográfiája

Olvasásnépszerűsítő kiadvány

Kiadta:
Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém

Felelős kiadó:
Pálmann Judit
igazgató

2014

Bakony

Álmat hozó halászegény

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 43–45.

Egy tihanyi halászegény gardáért cserébe varázsszert kapott egy öregembertől. A legény ezzel gyógyította meg a bakonyi császár álmatlanságban szenvedő egyetlen leányát.

A Bakonyi szűr

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 204–218.

Milyen volt a híres bakonyi szűr? Hol készült? Kik használták és mire? Mennyi volt az ára? Mi van a szűrűjében? Ezekre a kérdésekre ad választ az írás.

A bércek titka / Hogyor József

In: Bakony-balatoni kalendárium 1996. /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1995. – p. 145–160.

Günter barát a Bakonyban talált egy szép helyet, ahová kolostort lehetne építeni. Rábeszélte István királyt a kolostoralapításra...

A fehér ördög

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1975. – p. 49–93.

A kincssóvár és félelmetes Podmaniczkyak rettegésben tartották Bakonybél vidékét és Gerence-völgyét. Foglyul ejtették a gazdag Derzsffy Eleonórárt. Felhős Gáspár és Jakab mester megpróbálta kiszabadítani Eleonórárt és Katit, a szolgálólányt...

[Halimbai menyasszony]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. – p. 108–110.

Lakodalmas menet indult Halimbáról Bődögére az erdőn át. Szokás szerint a leghátsó kocsin ült az ifjú pár. A jókedvű, kissé bepityókázott nótázó kocsis, de még a násznép sem vette észre, hogy az ifjú pár a göcsörtös úton leesett a kocsiról...

[Jónás barát]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. – p. 113–115.

Jónás barát szerzetesként barna csuhájában gyűjtögetni járt a bakonyi falvakba. Ha valahol megjelent, addig nem tágított, míg meg nem kapta, amit kiszemelt magának. Megannyi cifra történet él róla az emberekben, amikből néhány olvasható az írásban.

[Káldi Kata]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. –p. 7–8.

Egy gazdag lány, Káldi Kata szerelmes lett egy ágrólszakadt szolgalegénybe. Mikor szerelmük kitudódott, elzavarták őket a háztól. A két bujdosó az erdőbe menekült, ahol a hideg miatt éjszakára tüzet gyújtott és álomba szenderült. Feltámadt a szél, ami karikára vitte a tüzet az erdőben...

Ki volt hát Sobri?

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 1–82.

A híres bakonyi betyár életéről, viselt dolgairól, cimboráiról, szerelméről és végzetéről szól a történet.

Kossuth gyerekei...

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 122–133.

1849 júliusában Kossuth Lajos három kiskorú gyermekét nagybátyjuk, Boros Sándor a Bakonyba menekítette. A Lókút melletti Ó-bányán Marton Zsigmond uraság, majd Pénzeskuton Zámory Kálmán, a Bakony ura fogadta be a bujdosókat, de rejtekhelyüket elárulták. A pozsonyi várba zárták őket, ahol még Haynau is meglátogatta a három gyermeket.

Mátyás király és Kinizsi : Dunántúli népmonda nyomán

In: Régi magyar mondák. – Budapest: Móra, 1974. – p. 352–358.

Egyszer Mátyás király Nagyvázsöny környékén vadászott. Meleg volt és nagyon megszomjazott, beüzent a barátok klostromába, hogy inna valamit. Meghallotta ezt a közelben álló Kinizsi Pál molnárlegény...

Partizánok Bakonybélben

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém : Kollázs, 2001. – p. 243–251.

1848 szilveszterén osztrák csapatok nyomultak a Bakonyba. Egy szabadcsapat, mely hazájukat szerető lelkes fiatalokból állt, Veszprémből furfanggal szerzett lőszerrel megállította az osztrák haderőt.

[Remetelik]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. – p. 46.

Ördögrettől nem messze van egy barlang, aminek kürtőjén minden turista átfér. Ezt gondolta egy órásmester egészen addig, míg magyar kosztos élő mecklenburgi felesége bele nem szorult a Remetelikba.

Savanyú Jóska a bálban

In: Az ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 88–89.

Nagy Sándor pompás bált rendezett. A pökhendi uraságok meggondolatlanul Savanyú Józsi betyárt emlegették, aki meg is jelent a „hívó szóra” és megleckéztette a hengegő urakat.

Savanyú Jóska és a pap

In: Az ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. p. 95.

A híres bakonyi betyár álruhába öltözve csellet elvitte a plébániáról a pap pénzét.

[Sobri Jóska]

In: A Balaton regénye / Bodrossy Leo. – Budapest: Minerva, 2002. – p. 391–394.

A 19. századi bakonyi betyár életéről és haláláról szól az írás.

Taplószedő

In: A Bakony 1. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 302–310.

Hatalmas, vén fák oldalán terem a tapló, amit sokféleire használtak régen is. A bakonyi tapló begyűjtésével és árusításával foglalkozott a zirci Böhöm nevű kereskedő. Az ő „felségterületéről” gyűjtött taplót a szentgáli kanász...

Terülj táska! : Dunántúli népmese/ gyűjt. Sebestyén Gyula

In: Bakony-balatoni kalendárium 1998. / szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1997. – p. 257–259.

Élt a Bakonyban egy szegény seprűkötő ember. Volt neki tizenkét lusta lánya és egy iszákos felesége. Amíg a lányok apróbbak voltak, még csak éltek valahogy, de most ki kellett volna házasítani őket. Ráadásul megjelent a végrehajtó is. A szegény seprűkötő úgy gondolta, hogy nincs mit tenni, kimegy az erdőbe és felköti magát...

A tihanyi Pintér néni meséi : Csani Pistáról

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992 / szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1991. – p. 138–139.

Csani Pista betyárlegény a Bakonyerdőn élt. Rettegésben tartotta Bakonyalja uzsorásait. A híres vámosi Betyárcsárda volt kedvenc mulatóhelye, és kedvese, Marcsa is ott élt. Egyszer azonban jöttek Veszprém felől a pandúrok. A betyár a lovára pattant, és száguldott a Bakonyerdő felé, a pandúrok üldözték...

Balaton

IV. Béla monda

In: A Balaton tükröződése / Váth János. – Budapest: Nemzedékek, 1924. – p. 48.

A tatárok elől menekülő Béla király a kecskenyáját nem tudta megmenteni, ezért a Balatonba hajtotta az állatokat, ahol a kecskék körme megkövesedett.

Aranyhíd

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 294–310.

A dörgicsei Bátor János csalódott a gazdag Bari Mária szerelmében. Bánatában a Balaton vizébe akarta magát vetni, de csónakját a vízre tükröződő hold fénye, az „aranyhíd” átvezette a túlsó partra. Jánost egy halász befogadta, akinek szépséges unokájában megtalálta az igaz szerelmet.

Az aranszörű kecskék

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 31–32.
A néma tihanyi királylánynak betegségeket meggyógyító aranszörű kecskenyája volt. A kecskék tejétől gyógyult meg a Hullámkirály fia, aki hiába kérte feleségül az irigy királylányt. Az elutasításba belehalt a királyfi. Bánatos apja ítéletidőt küldött a Balatonra, amibe beleveszett a nyáj. Azóta hányja ki a víz a kecskekörmöket.

Árvalányhaj

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 9–12.
A tihanyi vadász fiú és a Bakony-erdő öre árva leánya szeretett volna összeházasodni, de egybekelésüket a lány mostohája meg akarta akadályozni. A szépséget megmentették a tündérek, arany színű hajából árvalányhaj keletkezett.

A Balaton eredete

In: A Balaton tükröződése / Váth János. – Budapest: Nemzedékek, 1924. – p. 43–44.

Élt két testvér, Balla és Sümeg. Sümeg boldogan, de szegénységben élt, szép fele-ségével és számtalan gyerekével. Balla viszont egy rosszlelkű, tehetős lányt vett el. Balla elkergette testvérét, ha a háza tájára került, ezért Sümeg elment világgá, hogy meggazdagodjon. Vándorlása során Föld anyó és manói megsegítették...

A Balaton keletkezése

In: Dunántúli gyűjtés / Sebestyén Gyula. – Budapest: Athenaeum, 1906. – p. 486.

Úgy tartják, hogy régen a Bakonyban óriások laktak. Gyermekeik csibét készítettek maguknak (ebből lettek a Bakony hegyei), s ahonnan ehhez a sok földet összekuporgatták, abból lett a Balaton.

[A Balaton keletkezése] : A balatoni kecskekörmök

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 56–57.

Egy kecskepásztor nyája mindig szétszéledt. Az egyik kecske messzire futott. A pásztor utána dobott egy követ, de a kő alatt forrás volt, s a felszökő víz elborította a környéket.

A Balaton tündérei

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 353–377.

A Bakony és a Balaton környékén élt valamikor Csinger, akinek titkos trónja valahol a bányák mélyén volt. Csingernek három gyermeke volt: egy fia, Kapolcs, és két lánya, Helka és Horka. Kapolcs beleszeretett a Balaton tündérébe, Sióba, aki csúnyán becsapta. Kapolcs bánatába belehalt, ezért apja, Csinger megátkozta Siót. Szép szőke fűrtjeit kígyók lepték el, lábai pedig uszonnyá váltak...

A balatoni kecskeköröm : Balaton-vidéki népmonda nyomán

In: Régi magyar mondák / Lengyel Dénes. – Budapest: Móra, 1974. – p. 188.

II. András király nagyon elszegényedett. Egy dúsgazdag Zala megyei pásztortól kért segítséget, aki megtagadta azt. Megharagudott a király és ezt mondta: „Isten büntessen meg, pusztulj el minden nyájaddal együtt!”

Halfejű Istók

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 131–138.

Szegénységben élt a tihanyi halász a feleségével. Nagy bánatukra nem volt gyermekük. A halász jó szívvel fiává fogadta Halfejű Istókot. Zavarta a fiú hal feje a feleséget, ezért elbujdosott. A két szorgalmas ember egyre tehetősebben élt együtt, de hiányzott az asszony a háztól...

A jó Isten könnye

In: A Balaton tükröződése / Váth János. – Budapest: Nemzedékek, 1924. – p. 31–34.

A Balaton a jó Isten könnyéből keletkezett. Ha szép az idő a Balatonon, az az Isten jókedvének tükre. Az angyalok elmentek a völgyekbe, megérintették a sziklákat, a szirtek elmorzsolódtak, homokká váltak. A homokot a Balatonba vitték. A homokszemek a vízben apró tükrökként visszatükrözik az ég kékjét, majd zöldre változnak. Ettől a sok homokszemtől olyan szép színű a Balaton.

A kecskekörömök / Benedek Elek

In: A Balaton könyve / szerk. Monspart Éva. – Balatonfüred: Nők a Balatonért Egyesület, [2001] . – p. 68–69.

A Balaton partján egy öregasszonynak szép fehérszőrű kecskéi voltak. Büszke is volt rájuk. Egyszer csak megjelent egy szépséges leány az aranszőrű kecskéivel. Irigyelte az öregasszony a szép kecskéket és azon gondolkodott, hogyan tudná az aranszőrű nyáját megszerezni...

Levitschnigg regéje

In: A Balaton tükröződése / Váth János. – Budapest: Nemzedékek, 1924. –p. 45–46.

A megváltó születésekor csodák történtek. Ekkor egy nagy tó a Kárpátokban hirtelen eltűnt és ismét látható lett Magyarország szívében: ez a tó a Balaton.

Liliom tündér

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 5.

Balaton tündér legszebb lányáért, Lilioméért versengtek a királyfiak. Egyikük liliummal színültig telt ladikján ment lánykérőbe, ám közben a királylány megcsalta mással. A csalódott királyfi visszafordult és a ladikjában lévő virágokat mind a vízbe szórta. Így lett liliumkék a Balaton színe.

A Nagy fa

In: Balaton-melléki történetek / Babay Kálmán. – Veszprém: Kompolthy T. Petőfi Könyvnyomdája és Irodalmi Intézete, 1892. – p. 16–22.

Veszprém, Somogy és Zala határáról vitakoztak a megyék urai, hogy hol is húzódik a határvonal. Évekig pereskedtek, míg megszületett a határozat...

Az orkán meg a gyémántszelence

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 13–14.

Balaton-tündér megelégette, hogy az orkán mindig felkavarja a vizet, ezért nyájas szóval becsalogatta egy szelencébe. Hullám királyfi, mivel kikoszarozta a Balaton-tündér, büntetésből kinyitotta a szelencét. A kiszabadult orkán azóta is rendszeresen bizonyítja, hogy mekkora ereje van.

Párbaj a Balaton jegén

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Vp: Kollázs, 2001. – p. 93–98.

A tihanyi végvár kapitányát, Pisky Istvánt megszégyenítette Ibrahim aga levele. A kapitány a Balaton jegén vett elégtételt a török vezér felett.

A rémhalász / Jókai Mór

In: A Balaton könyve / szerk. Monspart Éva. – Balatonfüred: Nők a Balatonért Egyesület, [2001] . – p. 64–66.

A gardahalászokat a partról irányította a strázsa. A misét otthagyo halászok viharba kerültek, a legkapzsibb odaveszett, ő lett a „rémhalász”.

Szent László pénze

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 15–18.

Szent László király a kunok elleni csatában valahogy elszakadt a seregtől és a Balaton környékére tévedt. Egyszer csak körbevették a kunok, esélye sem volt a menekülésre. Mit tegyen? Díszes övén volt egy erszény tele arannyal, ezt dobta a kunok közé, akik rá is vetették magukat a zsákmányra. Ezalatt a király elmenekült. A kunok, amikor elkezdtek számolni az aranyakat, még össze is verekedtek értük. Közben a pénzek elveszítették fényüket. Hangjuk sem csendült már, hanem csak koppant. Értéktelen kavicsokká változtak. Így váltak a kunok saját kapzsiságuk áldozatává.

A sziget-tündérekék aranyhídja

In: A csodakút története / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 6–8.
A sziget-tündérekék kíváncsiak voltak arra, hogy mi van a tó két végén. Ekkor még nem járt csónak. A Naptündér épített nekik aranyhidat, amin átmehettek a túlpartra.

A táltos jövendölése

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 7–13.

A Somló és a Balaton közötti területen ütött tábort Örs vezér. Tetszett neki ez a vidék. Megkérdezte az öreg táltost, mit kell tennie ahhoz, hogy itt maradhasson népével. A táltos azt felelte, hogy három próbát kell kiállniuk és keressék meg a „kincset”. Örs vezér kihirdette: aki megfejti, hogy mi az a „kincs”, annak adja Hajnal nevű leányát...

A tihanyi Pintér néni meséi : Liccs-loccs királyfi bánata

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992 /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1991. – p. 130–131.

A tihanyi várkapitánynak volt egy gyönyörűséges, de rátarti leánya. Amint fürdött a Balatonban, meglátta a Hullámkirály fia, aki elhatározta ez a szép leány lesz a fele-sége. Meg is kérte a leány kezét, de az csak szó nélkül fürdött tovább. A királyfi bánatában hazaúszott és felkavarta a Balaton vizét, hogy az zavaros lett. Liccs-Loccs királyfi azóta is mindig fölkaparja a Balaton vizét, ha rátarti lánnyal találkozik.

A tihanyi Pintér néni meséi : A pórujárt vízmerők

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992 /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1991. – p. 131–132.

Valahol a Balaton mellett élt egy szegény, buta ember a két fiával. Dolgozni nem szerettek, a jobb módúakat viszont irigyelték. Egyszer úgy gondolták, hogy ha a Balaton vizét egyik feléből átmerik a másik felébe, az ott maradt halat összeszedik és eladják, meggazdagodnak. El is kezdték a Balaton vizét átmerni egyik feléből a másikba...

A tihanyi Pintér néni meséi : Rák Robi póruj járt

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992 /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1991. – p. 136–137.

A Balaton mély vízében élt a szép karcsú Garda Gitta. A hetyke Rák Robi feleségül kérte, de Garda Gitta kikosarazta, mert őt már eljegyezte a szép, délceg Garda Gabi. Rák Robi nagyon megsértődött. Rák Sári, Robi húga készítette az esküvői ruhát, amit Robi bosszúból összevagdossott. Ezért Garda Gitta átkot szórt, hogy ezután a rákok csak hátrafelé járjanak.

A tihanyi Pintér néni meséi : Verácska és a gidácska

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992 /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1991. – p. 139–141.

A Balaton mellett élt egy szegény ember a feleségével és egyetlen kislányukkal, Verácskával. Volt egy kecskegidájuk. A szülők elindultak halat árulni a távoli városba. Verácskának lelkére kötötték, hogy vigyázzon a gidácskára, de a gonosz darvak elrabolták azt. Kicsi Verácska futott utánuk, de csakhamar szem elől tévesztette. Segítséget kért a vadkörtefától és az öreganyótól, akiknek korábban segített. Verácska a vasorrú bába udvarán találta meg a gidácskát...

Az utolsó óriás

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 7–20.

Réges-régen óriások éltek ott, ahol most a Balaton van. Az utolsó óriást hívták Balatonnak, aki ott pihen a víz mélyén egy hatalmas szikla alatt. Leánya emlékét egy koporsó alakú hegy őrzí, a Haláp.

A Viharkirály és a gyöngykapylók

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 28–30.

A Viharkirály egyetlen leánya, Gyöngykapyló beleszeretett a juhász-legénybe. Nagy boldogságukban nem vették észre, hogy a nyáj leszökött a Balatonra inni. A Viharkirály bosszúból hullámokat gerjesztett, és a birkákat elsodorta a víz. Gyöngy-kapyló, apja haragja miatti bánatában sírni kezdett. Könnyei gyöngykapylókká változtak.

Vőlegény, menyasszony együtt a halálban

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 215–217.

A harmincas évek egyik télén történt: egy Somogy megyei kálvinista lelkész Balatonfüredről nősült, onnan vitt menyasszonyt. A lakodalom után kocsiúra ültek és a tó befagyott jegén elindultak hazafelé. Hirtelen köd szállott le rájuk, ezért eltévedtek, kényes jégre értek és elnyelte őket a Balaton...

Ajka

[Az öreg számtartó története]

In: A nazarénusok / Eötvös Károly. – 2. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, 1904. – p. 35–36.

Az öreg számtartó legnagyobb és legszomorúbb kalandja Ajkán történt. Ő és egyik barátja egy nőbe voltak szerelmesek. A sors döntött közöttük: egy éjjel kimentek a Bakony egyik szakadékos völgyodújába, de reggel csak a számtartó tért vissza. Megkérte a lány kezét, aki azt ígerte, akkor megy hozzá, ha előkerül a számtartó barátja is...

A rejtélyes

In: Tósok hét évszázada: fejezetek a község múltjából / Tilhof Endre. – Ajka: Ajka Város Önkormányzata, 2001. – p. 147–148.

A Bakonyban a 19. sz. végén is bujdosnak szegénylegények. Abból éltek, hogy néha-néha a gazdagokat megsarcolták. Egyszer a Széki-erdőben tanyázó betyárokat üldözőbe vették a pandúrok és kénytelenek voltak menekülni a Bakony rengetege felé. Menekülés közben Tósokon a csordás házának eresze alá rejtették a rablott pénzt...

Alsóörs

Az alsó-örsi halászok

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 218–225.

1828 karácsonyán 18 alsóörsi halász kora hajnalban bement a jégre halászni. 11 óra tájban akartak nekifogni a húzáshoz, de akkor Somogy felől hirtelen beborult az ég. Megjött a vihar. A halászok mindent hátrahagyva szaladtak a part felé. A vihar súlya alatt darabokra szakadt a jégmező. Tíz halász csakhamar eltűnt, nyolcan egy nagyobb jégtáblára menekültek. A szél egyre közelebb hozta őket a parthoz. Már majdnem kiértek, amikor megfordult a szélirány és a tó közepe felé vitte a szerencsétleneket. Egész éjjel hallatszott a Balaton felől a szentének, melyet a halászok énekeltek.

A kéményre szállt turbán

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1974. – p. 178–184.

A török időkben adószedők szedték össze a terményeket, melyekkel a basák és egyéb főurak laktak jól. Így volt ez Alsóörsön is, amíg meg nem elégették az ottaniak...

Királykúti kérdezősdi

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 37–42.

Lovas, Alsóörs és Felsőörs között van Királykút. Egyszer arra járt Mátyás király kíséretével. Megpihentek és lakomáztak, s közben a király három találós kérdést tett fel alattvalóinak. Senki sem tudta megválaszolni, kivéve a barátruhába öltözött halászlegényt, akit megtett udvari fő-halászmesternek.

A legerősebb ital

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 55–59.

Alsóörs környékének lakóit szorongatta a túlerőben lévő török. Annyian voltak, hogy egy egész birkanyáját faltak föl gulyásnak egyszerre. Ha megszomjaztak, a kútra jártak inni. Egyszer János legény egy nagy hordó bort hozott le a hegyről. Azt mondta a törököknek, hogy ez a legerősebb ital, nem a víz. Megitatta a törököket a finom borral, akik lerészegedtek, így már könnyen elbánt velük a magyar sereg.

A Merse kút meséje

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 31–36.

Alsóörsön van a Merse kút. Istók, a mindenes itt lakott a kút közelében. Kedvese Annuska volt, a szolgálóleány. Egyszer, amint Istók a kút mellett dolgozott, megállt mellette egy díszes hintó és kiszállt belőle egy csodaszép leány, a királyné udvarhölgye. Vizet kért Istóktól, aki adott is neki. Ezután, ha belenézett a vízbe, mindig a szép udvarhölgy arcát látta benne. Száraz volt a nyár, a kút kiapadt. Istók lemászott a mélybe, hogy lejjebb ásson a vízért, de munka közben ráomlott a kút fala...

Nagykőorr

In: Balatonfelvidék / Dornay Béla, Zákonyi Ferenc. – Budapest: Sport Lap- és Könyvkiadó, 1955. – p. 51.

A mesebeli utolsó óriást nem tudták az erdőben úgy eltemetni, hogy az arcát is teljesen beföldeljük. Az orra örökre kint maradt. Ezt a helyet azóta is Nagykőornak nevezik.

A titkos alagút

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 25–30.

Essegvár ura, Tamás mester gonosz, kapzsi ember volt. Szemet vetett egy napon Alsóörs negyvenkét portájára. Ki is fosztotta a falut, a lakosokat a templomba záratta. Azt azonban nem tudta, hogy a templomból egy alagút vezet Péter gazda pincéjébe...

A török adószedő

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 49–53.

A törökvilág idején adót kellett fizetni a falvak népének, így Alsóörsnek is. A falunak két bírója volt: a magyar és a török. A török bíró ügyelt arra, hogy az adót befizessék. Ebben a faluban a török bíró is magyar volt. Az alsóörsiek elhatározták, hogy ami adót fizetni kell a töröknek, azt vissza is vennék...

Badacsony

A badacsonyi ürmös és a nádorispán

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 268 – 269.

A badacsonyi ürmös csodálatos finomságú ritka bor. A színe barna, sötét, íze zamatos, ereje tüzes, páratlan. Ivott belőle a nádorispán és ízlett neki. Kisfaludy megígérte, hogy szüretkor neki is készített...

A balatonvidék múltjának összefoglalása: a legrégebb időktől a magyarok bejöveteleig

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 15–27.

A Badacsony hegyén Néró császár gyönyörű kastélyt építtetett magának. Díszes bárkáján hajózott a Balaton vizén és gyakran vadászott a Bakonyban, ahol nagy orgiákat tartott. A monda szerint Néró itt ölette meg nagynénjét.

Harangozó Börc

In: Badacsony. – Budapest: IBUSZ, 1957. – p. 27–28.

Élt Badacsonytomajon két testvér: az egyik, Ferkó, erős és gonosz; a másik, Jóska, gyöngé és jóra való. Ferkó megkérte egy lány kezét, aki azt mondta, csak akkor megy hozzá, ha a testvére búcsút vesz a háztól. Másnap Ferkó az öccsét halászni hívta a Balatonra, hogy ott a vízbe fojtsa. Jóska megsejtette a rossz szándékot. Amikor Ferkó be akarta lökni a vízbe, hang bűgött föl a Badacsony ormáról: megszólalt a Harangozó Börc. Ijedtében a gonosz testvér veszett a Balatonba.

„Harangozó kövek”

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 116.

A Badacsony tetején található nagy bazalttuskókat Harangozó Börcnek nevezik. Ha ezeket a sziklát megütik, kongó hangot hallatnak. Ezek az ún. „szirhangok” a nép szerint a „harangozó kövek”. Aki a Balaton vizén ezeket a hangokat meghallja, a monda szerint még a legtitkosabb bűnét is bevallja.

Ranolder kereszt

In: Badacsony. – Budapest: IBUSZ, 1957. – p. 56–57.

A Ranolder keresztet 1857-ben emelték a Badacsony tetején. A hagyomány szerint negyven bivaly vontatott fel egy-egy súlyos bazaltkövet. Amikor a peremhez érve megpillantották a Balatont, szomjúságukban a víznek szaladtak. Kettő lezuhant a mélységbe és nyakát törte.

A rossz testvér és a jó testvér története

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. p. 197–199.

Badacsonytomajban élt a Csicsai testvérek: az idősebb, Ferkó, erős és egészséges volt, a fiatalabb, Jóska, gyenge és beteges. Ferkó megkérte egy lány kezét, de ő akkor ment volna csak hozzá, ha Jóska elmegy a háztól. Ferkó ezt úgy értette, hogy meg kell ölnie öccsét...

Badacsony.

Kőkapu.

Rózsakő

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 115–116.

Szegedy Róza és Kisfaludy Sándor sokszor időzött Badacsonyban a Rózsakőnél. A monda szerint, ha a kőre a Balatonnak háttal ráül egy lány és egy ifjú, még abban az évben egybekelnek. Ha egy lány egyedül ül a kőre, egy éven belül annak a férfinak lesz a felesége, akiért felsóhajt.

Szegedy Róza szeret

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 139–162.

Szegedy Róza 1795 augusztus havában Rostyéknál volt Hosszúfaluban. Itt találkozott először Kisfaludyval. Első látásra egymásba szerettek. Ekkor szervezte Róza a badacsonyi szüretet. Már két napja tartott a szüret, de a deli testőr nem jött. Végül mégiscsak beállított cigány muzsikussal a költő...

Bakonybél

A bakonyújvári darázsfaszek kifüstölése

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 56–58.

A Gerence-völgyben, Bakonyújváron székelő bakonyi kiskirály, Podmaniczky Rafael várát kifüstölte Salm Miklós főkapitány serege.

Gellért / Szentmihályi Szabó Péter

In: Bakony-balatoni kalendárium 1996 /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1995. – p. 130–134.

Szent Gellért Imre herceg nevelője volt. Imre halála után Bakonybélbe vonult vissza, az ottani kolostorban élt.

A remete és a szentgáli nemes

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 30–32.

Egyszer egy szentgáli nemeset halálra ítélt szent István király. A halálraítélt az utolsó szó jogán azt kérte a királytól, engedje meg neki, hogy harminc napig imádkozzon. Ezt az időt arra használta, hogy elküldje a fiát segítségért egy remetéhez, akit korábban megmentett a farkasoktól. Ez a remete nem volt más, mint Gellért püspök...

Bakonytamási

[Betyárok Tamásiban]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. – p. 61.

Húsvét napján hat bögatyás jött a faluba. Az istentisztelet ideje alatt két betyár beállt a templom elé, hogy onnan senki se mozduljon. Másik kettő a falu végén strázsált hosszú csövű puskájával, míg a maradék két betyár szép nyugodtan kirabolta a falut.

Balatonakali

A vérkuti fürdő

In: Balatoni utazás vége / Eötvös Károly. – Budapest : Révai, 1909. – p. 156–160.

Köveskálon élt egy ügyes borbély, Sietős Gábor, aki tudott köpölyözni. Elhíresztelte, hogy Vérekuton csodálatos forrás támadt, oda jöjjön vasárnaponként mindenki, ott kap köpölyt, ivóvizet, teljes gyógyulást...

Balatonakarattya

A fogas király

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 53–55.

Az akarattyai parton nyaralt egy család. Az apa mellett a Balatonban elúszott egy hatalmas hal, ami hol oldalra fordult, hol egyenesen haladt. A férfi a kopoltyújánál fogva kihúzta a partra és felesége lábai elé tette a mozdulatlan „fogas királyt”. Az asszony cipőjével megpiszkálta a hal orrát, az pedig irtózatos erővel ráharapott a lábára...

[Miként szoktatta le Huszár Miklós bátyánkat a békaevésről nemzeti bácsi]

In: Tünetmények / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1905. – p. 309–313.
Huszár Miklós bátyánk Olaszországban megszokta a békaevést. Családja rosszallta, ezért megkérte nemzeti bácsit, hogy szoktassa le róla. A tekeresi csárdában Miklós bátyánk rendelt egy adag békát. A csárdásné nem tudta, hogyan kell elkészíteni. Tanácsot kért a nemzeti úrtól. Betárolta a csárdásné egy nagy medencében az ötven nyitott szemű békát, akik mind Miklós bátyánkra néztek...

Az öreg szilfa

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 55–58.

Az 1532-ben összehívott országgyűlést Kenese határában ennek a szilfának a közelében tartották.

Rákóczi fája

In: Balatonalmádi, Balatonakarattya, Balatonkenese, Balatonfűzfő, Vörösberény / Pethő Tibor. – Budapest: Panoráma, 1965. – p. 28–29.

A monda szerint II. Rákóczi Ferenc ehhez a szilfához kötötte lovát, amikor kinyilvánította a nép „akarattya”. Sokan Akarattya nevét innen származtatják.

Balatonalmádi

Az almádi csárda

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 103–106.

Az almádi csárda a Balaton partján két vármegye határára épült. A csárda tetejének szelemenfája volt a két vármegye határa. A szelemenfa a Sió-torkolat közepére nézett. Mind a három vármegye tele volt egykor duhajjal, szegénylegénnyel, katona-szőkevénnel, Sobri Jóska pajtásaival. Amikor Veszprém vár-megye pandúrai jöttek, akkor a duhajok átültek a Zala megyei asztalhoz. Az őrmester felismerte a sümegi Hatlábú Jóskát, aki azonban már Zala vármegyében ült ivócimboráival. Az őrmester fokesát rázta utánuk, de Hatlábúék eltűntek Felsőörs sűrű csalitjában.

Az almádi mestergerenda / Babay Kálmán

In: Bakony-balatoni kalendárium 2003 /szerk. Varga Béla, Madarászné Szakmáry Katalin. – Veszprém: EKMK, 2002. – p. 173–177.

A történetben 3 vármegye deputásai: Hertelendy Károly, Csányi László, Deák Ferenc kiigazították a határt a Balatonon a három vármegye között, így lett az almádi csárda mestergerendájából határvonal.

[Kis Jancsi]

In: Balatonalmádi, Balatonakarattya, Balatonkenese, Balatonfűzfő, Vörösberény / Pethő Tibor. – Budapest: Panoráma, 1965. – p. 18–19.

Balatonalmádi egyik legszebb villája Kis Jancsi híres cigányprímásé volt, aki muzsikájával meghódított egy gazdag angol grófnőt is.

[Torgyöpi csárda]

In: Balatonalmádi, Balatonakarattya, Balatonkenese, Balatonfűzfő, Vörösbereány / Pethő Tibor. – Budapest: Panoráma, 1965. – p. 40–41.

Az almádi határában lévő Torgyöpi csárda mestergerendája volt a két szomszéd me-gye, Zala és Veszprém határa. A gerenda alatt volt az ivószoba X lábú asztala, mely mellé letelepedtek a betyárok is. Őrszemet állítottak a csárda elé, ha jöttek a veszprémi pandúrok, átültek az asztal másik végébe, a zalai oldalra és fordítva.

Balatonederics

Répa Rozi története

In: Házassági viszontagságok / Eötvös Károly . – [Budapest]: Szépirodalmi Kvk., 1956. – p. 105–119.

„Répa Rozi volt Sobri Jóska szeretője. Sobri Jóska volt az ország legdelibb betyárja. Ifjú, bátor, csodaszép, legények büszkesége, asszonyok bálványja. Vér nem tapad kezén. Kincset nem gyűjt, szegény embert nem bánt. Amit úrtól, paptól, zsidótól elszed, felosztja a szegények közt.” E történetben megismerjük találkozásukat, szerelmüket, Sobri Jóska és csapatának halálát, valamint a betyár mátkájának bujdosását.

Az utolsó üzenet

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 233–235.

Pap Andor, Sobri Jóska társa eljutott a Billegei csárdába és elhozta a betyár halálhírét Répa Rozinak, a mátkájának. Töviről-hegyire elmesélte menekülésük történetét, utolsó csatájukat.

Balatonfőkajár

Balatonfőkajár

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 47.

Mikor honalapító őseink e vidéket elfoglalták, itt telepedtek le a pogány magyarok „rontás és bosszúálló istenének, „Khajár”-nak papjai”. Ezen a vidéken mutatták be áldozatukat istenüknek.

A kajári templom pusztulása

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 99–101.

1577-ben a palotai várkapitány, Pálffy Tamás hírt kapott, hogy Hídvég felől törökök akarják elfoglalni, megerősíteni a kajári templomot. Megelőzve őket lebontatta a körítő falakat, majd felrobbantotta a templomot.

A köd a jégen

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 233–251.

Egyszer a síófoki halászok sok halat fogtak messze bent a jég közepén. Mikor húznák a halászok, ott teremtek a kajáriak. A síófoki és a kajári halászgazda összeszólalkozott, kié legyen a zsákmány. „Akié a víz azé a zsákmány.” A kajári halászgazda megmutatta, hol van az ő vizének a felső és alsó határa. Egy mérőföldről nem lehetett látni semmit a nagy köd miatt. A két halászgazda nem tudott megegyezni...

Vihar a jégen

In: Házassági viszontagságok / Eötvös Károly. – [Budapest]: Szépirodalmi Kvk., 1956. – p. 85–91.

Az akarattyai szilfa vonalában dolgozott 19 halász a Balaton jegén. Nagy kerítőhálót kellett behúzniuk. Az ég hirtelen elborult a fűzfői sarok felől. A halászgazda biztatta a legényeket, hogy siessenek, mert fürgeteg jön. A legények hátrafordultak és meghallották a vész hangját. Mire kiszabadították a hálót, a vész is ott termett...

Balaton-Füred 1856-ban.

Balatonfüred

A szép asszony története megkezdődik

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 147–149, 151–152.

Veszprémi lány volt az a ragyogó szépségű menyecske, akinek a férje szegény kis úriszabó volt. Nyáron Balatonfüreden volt boltja és műhelye, télen Veszprémben laktak. Varrt a kis szabómester sok szép ruhát feleségének, szerette is nagyon, de nem használt az semmit...

Balatonfüred fürdőtelep

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 66–81.

A hagyomány szerint a telep forrásait már a rómaiak is ismerték és használták. Diocletianus császár leánya, Valéria, beteg édesanyját gyógyíttatta a füredi gyógyforrások vizével.

Az első Magyar Nemzeti Színház

In: Házassági viszontagságok / Eötvös Károly . – [Budapest]: Szépirodalmi Kvk., 1956. – p. 23–52.

Kisfaludy Sándor elhatározta, hogy az első magyar színház Füreden lesz. Az 1830. augusztusi Zala vármegyei közgyűlés döntött a Nemzeti Színház felépítéséről. Pártolókat, támogatókat kerestek. Fülöp József elkészítette a színház terveit. Az építkezés huszonötezer pengőforintba került. Volt aki pénzzel, volt aki építőanyaggal támogatta a munkát. 1831-ben gróf Festetich László adományozott négy szürke gránitból kifaragott tömör kőoszlopot. Végül is elkészült a színház. Ez a történet gyönyörű leírása az összefogásnak és a hit erejének.

Helka és Kelén

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 163–187.

A tihanyi várkastély urának, Rohan hercegnek volt két leánya: a jó Helka és a gonosz Horka. Horkát átok sújtotta, csúnya volt a hangja. Vitézek próbálták az átkot meg-szüntetni. Thuz hercegnek Sió tündér elárulta a titkot és az átok megszűnt. A herceg nem tartotta be ígéretét sem a tó tündérének, sem a varázsgyűrűt kölcsönadó öreg remetének. A gonosz Horka és Thuz herceg el akarta pusztítani a jó lelkű Helkát, de lány a remete unokájában, Kelénben társra talált. Számos próbát kiálltak együtt. Ott fakadtak Füred gyógyító forrásai, ahol megáldotta őket Kamor, a Bakony varázslója.

Hol lakik a magyar színész?

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 111–113.

A nemzeti színészetéről folyt a társalgás. Keserű szavak röppentek el az ajkáról. A német színész palotában lakik, a magyarnak nincs hová lehajtania a fejét. Komlóssy társulata éppen Füreden játszott, a templom közelében volt a deszkabódéja. Tanyájuk az iharfa alatt volt, de jó fekvés esett a kocsma asztalán is.

Hová lett a régi nemzeti színház

In: Balatoni utazás vége / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 151–152.

Az 1800-as évek vége felé elhatározták az első magyar Nemzeti Színház lebontását, mert kellett a terület. A tető fáját, a falak kövét, tégláját újra fel tudták használni, de a gyönyörű gránit oszlopokkal nem tudtak mit kezdeni, azokat elföldelték. Máig sem tudni, hol fekszenek.

Jókai

In: Házassági viszontagságok / Eötvös Károly . – [Budapest]: Szépirodalmi Kvk., 1956. – p. 77–85.

Jókai állandó hörghurutban szenvedett, ezért javasolták neki a füredi savanyúvizet. A fürdőhely nagyon megtetszett neki. Itt írta meg Az aranyember című művét. A történet a regény megírásának körülményeiről szól.

Legenda a füredi savanyúkútról / Lipták Gábor

In: „Óh Füred, drága Helikon” / szerk.: Matyikó Sebestyén József. – Balatonfüred: Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2006. – p. 239–252.

A füredi savanyúvíz még Vlassek uram szívbaját is elmulasztotta...

Mikor Füreden harangot hallgattak

In: Balaton-melléki történetek / Babay Kálmán. – Veszprém: Kompolthy T. Petőfi Könyvnyomdája s Irodalmi Intézete, 1892. – p. 33–41.

A fürediek új harangot öntettek a templomukba, összeadták az árát. Igen ám, de csak három előljáró neve volt a harangon, holott az az egész falué volt. Ezért lereszeltették róla a neveket. A bíróságot is megjárta az ügy. A megreszelt harang kicsit másképpen, de azért mégis szépen szól.

Széchenyi és a gépek csősze

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 96–99.

Ujj Jánosnak hívták a csőszet, aki Széchenyi gőzhajójának alkatrészeit vigyázta. Széchenyi megkérte őt, magyarázza meg az embereknek, hogy ezekből hajó lesz. Ő csak annyit mondott el, amennyit ő is elhitt, így arról már nem beszélt, hogy a kerekeket gőz fogja hajtani.

A vízen járó hadtest

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 369–403.

Noszlopy Gáspár csapatai élén Balatonfürednél szállt partra 1849-ben, hogy a veszprémi népfelkelőkkel egyesüljön. A katonák a Balaton első gőzhajójával, a Kisfaludyval és sok kisebb csónakkal és dereglyével keltek át a tavon.

Vörösmarty

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 187–192.

Az író társaival elment az arácsi halászgunyóhoz Vörösmarty-val találkozni. Abban az időben a nagy tisztelet jeléül kézcsókot adtak férfinak is. Vörösmarty ezt nem engedte, azt mondta, hogy a papoknak csókoljanak kezét, ne neki. A költő akkor már nagy beteg volt. Keveset és csöndesen beszélt szép tiszta hanggal. Kedvenc nótáját is elhúzták, a „Hess légy”-et, melyet ő is dalolt, csöndesen. Ez volt igazából az utolsó dala, pár hét múlva meghalt.

Balatonfűzfő

Balatonfűzfő

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 54–55.

Az egykori Máma községben a Benedek-rendi apácák templomot építettek Szent László tiszteletére. E templom harangjait a törökök elől a fűzfői öbölnél a Balatonba süllyesztették. A harangok vízből felbúgó hangja figyelmeztette a halászokat a viharra. A veszedelmes idők elmúltával az 1870-es években meg is találták azokat, melyek közül az egyik ma is Kenese templomában szól.

Balatonkenese

A kenesei barlanglakók

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1974. – p. 311–318.

Lóki Vendel halásztanyája a kenesei magaspartok alatt volt. Egyszer olyan nagy vihar tombolt, hogy elvitte a házát a feje fölé. Vendel elment segítséget kérni a rokonaitól és a bírótól, de csak kioktatást kapott. A bíró azt mondta neki, hogy menjen a tatárlikákba lakni...

Üdvözet Balatonkeneséről

A kenesei diadal

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 205–207.

1707-ben labanc sereg közeledett Siófok felől Veszprém elfoglalására. A kurucok Balogh Ádám vezetésével Kenese alatt rajtaütésszerűen beszorították őket a nádasba, amit rögvest felgyújtottak.

A véres nyíl

In: Aranyhíd / Lipták Gábor . – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 21–30.

Balatonkenese határában valamikor a matácsi földvár a pogány magyarok egyik ősi fészke, a szomszédos mámai vár pedig a keresztény hitre tért magyarság erőssége volt. A mámai vár ura gyermekkori szerelmét, Ibolyát akarta kiragadni pogány apja fészkeből és hatalmából. A két vár között dúló harcnak szomorú vége lett, Ibolya apját és szerelmét is elveszítette.

Balatonudvari

Kőszívek

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 129–138.

Balatonudvariban élt egy halászember, akinek volt egy Veronika nevű leánya. A kislány mindig elkísérte édesapját és a halászokat. Nagyon szerette a Balatont. Megismert egy jóra való kőfaragót, aki feleségül kérte. Az esküvő előtt Veronika elment, hogy elbúcsúzzon a Balatontól...

Borzavár

A méhes kő

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 18–23.

A borzavári erdészlegény mézért és egyben lánynézőbe is ment Tihanyba. A szép mézesleánnyal kölcsönösen megtetszettek egymásnak, így szarvasbikájával az erdészlegény is beállt a leány kezéért küzdők sorába. A versenyt megnyerte, így egymáséi lettek.

Cserszegtomaj

Az álruhás betyár

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 96.

A molnárhoz éjszaka bekéretőzött egy apáca. A huncut molnárlegény kileste: kiderült, hogy álruhába öltözött betyár. A segédnek helyén volt az esze és a zsványt kilökte az emeleti ablakon.

A három tallér

In: Ezüsthíd / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1977. – p. 136–186.

Egy kincset találó, barátait megcsaló, majd lelkifurdalásból keresztet állíttató emberről szól a történet.

Csesznek

A „Csesznek” név eredete

In: Csesznek és Zirc / Darnay Dornyai Béla, Lipták Gábor. – Veszprém: Veszprém Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala, 1957. – p. 14–15.

Garay Miklós nádor bakonyi kondájában élt egy „Csesznek” nevű disznó, amit felfalt a Várhegy egyik barlangjában élő kígyó. A kanász megkereste és megölte. A kígyó barlangja fölötti sziklára építtette Garay nádor a várát, aminek a neve Csesznek.

Csesznek veszedelme

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 107–114.

Ibrahim Hadzsi, török szpáhi sztambuli vendége unalmasnak tartotta a veszprémi vásárt. Végváratok és igazi férfiakat akart látni, ezért portyázni indultak. A török vendégnek megtetszett a cseszneki vár, ezért másnap hajnalban megostromolták.

A váratlanul megtámadott várvédők tapasztalt kapitányuk, Újlaki János parancsára ágyútűzzel és ádáz kézitusával kiszorították a törököket. A harcban Ibrahim Hadzsi és sztambuli vendége elesett.

Vak Bottyán látogatása

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 203–204.

Csípős szél hordta a havat, amikor kis lovascsapat fordult be a cseszneki vár kapuján. Bottyán főkapitány hozott élelmet és fegyvert a szegény várvédőknek. Nagy tisztelet övezte látogatását.

Csesznek vára

Csetény

Átok alatt

In: *Lelkek ura* / Eötvös Károly. – Budapest: Pont K., 2009. – p. 88–96.

Csetény kis község a Bakony északi oldalán. A Csesznek várához tartozó uradalom-ban az uraságok korszerű kastélyt építettek. A csetényi birtokon nem volt áldás, senki nem tudott állandó tulajdonosa lenni. A nép között az a hagyomány él, hogy az uradalomnak van egy elátkozott fája, a híres csetényi szilfa, s ha valaki annak árnyékában pihen, szerencsétlenné kell lennie. A fa átka sújtotta a csetényi uradalmat és az ott élőket.

A szabadlábás

In: *Lelkek ura* / Eötvös Károly. – Budapest: Pont K., 2009. – p. 31–35.

A régi vármegyéknél a „szabadlábba helyezés” kifejezést nem ismerték. Akkoriban a „szabadlábás” szó mást jelentett: a vármegyénél a rabok csizmás lábára vasbéklyót helyeztek. Nehéz rabnak nehéz, könnyű rabnak könnyű vas járt, egytől tizenkét kilóig. A büntetési idő alatt ez végig rajtuk volt, így nem tudtak megszökni. Aki rabidejének tetemes részét letöltötte és állandóan jól viselte magát, annak a nemes vármegye megkegyelmezett: a hátralévő rabidőre lábairól levette a vasat, „szabadlábassá” téve őt.

Csobánc

Csobánc

In: *Aranyhíd* / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 98–128.

Gyulaffy Rózsa várta kedvesét, Szentgyörgyi Lászlót haza a csatából, aki vitézül harcolva meg is sebesült. Varjas András is szerette volna Gyulaffy Rózsa kezét elnyerni, de a lány hajthatatlan volt...

Csobánc ostroma

In: Regélő Dunántúl / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1964. – p. 191–200.

A csobánci várat 1707-ben megostromolta a labanc. Szász Márton kapitány maroknyi emberével mindent megtett a támadók méltó fogadására, ám a labancok váratlanul betörték a vár kapuját...

Csobáncz vára

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 225–234.

Megismerhetjük a híres dunántúli vendéglátást, amibe belekóstolt Gyulai Pál úr és Salamon Ferenc is a Csobánc hegy lábánál a gyulakeszi szőlősgazda pincéjében.

A Gyulaffy-lányok virágos kertje

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 245–248.

Csobánc várat a labanc idejében megvédték. A német megfogadta, hogy visszajön bosszút állni, és porig égeti azt. Az osztrák katonák hét év múlva leégették a palotát, a Gyulaffy lányok virágoskertjét feldúlták. A legenda szerint Gyulaffy Róza szíve meghasadt, mert jegyesét holtnak hitte. A Gyulaffy család kihalt, de a virágoskertjük megmaradt.

Gyulaffy László

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 235–244.

Gyulaffy László, Zrínyi Miklós barátja volt Csobánc és Tihany várak kapitánya. Szigetvár eleste után Gyulaffy elhagyta kétszáz vitézével a csobánci várat és elindult Kolozsvárra II. János magyar királyhoz. Nagyon nehéz volt a szülőföldet örökre elhagynia. Diszelnél megállt a sereg. Még egyszer megnézte Csobáncot és a Balatont. A néphagyomány dalban őrzi annak emlékét, honnan küldte vissza utolsó sóhaját Gyulaffy. „Sok halu Balaton, Jó boru Badacsony, Isten hozzád Csobánc, engem többé nem látsz.”

Gyulaffy László búcsúja

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 149–156.

Császári hadbiztos érkezett Csobánc várába. Gyulaffy László várkapitány idegesen várta a vendéget, mert tudta, hogy élösködni jön, miközben az emberei nyomorogtak. Gyanúja beigazolódott. Napokig tűrte a főúr kénye-kedvét, ám egyszer elfutotta az indulat és olyat mondott neki, amivel magára haragította az egész császári udvart. Egy jóakaró hírvivője tanácsára elbúcsúzott Csobánc várától.

Csót

Mondák Veszprém megyéből : Csót

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 58.

A tatárok sok magyart csellel törbe csaltak, azonban hét család nem hitt a álruhás magyar öltözött tatároknak. Megmenekülésük örömére falut építettek. A falunak a Csót nevet adták, mivelhogy a tatár itt sokakat megcsót (megcsalt).

Dáka

Harangmentés Dákán

In: Bakony-balatoni kalendárium 1994. /szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1993. – p. 120–121.

A kuruc háborúk idején, midőn nagy ellenségjárás volt a vidéken, a reformátusok harangját Dákán Orbán István kocsira tette és addig bujdosott vele, míg helyreállt a nyugalom.

Devecser

Ellenforradalom Devecserben

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 252–256.

1919. május 6-án Devecserben kitört az „ellenforradalom”, s nagy fejetlenség uralkodott. Ennek híre hamar eljutott Ajkára is. A bányászok elhatározták, hogy rendet tesznek. Veszprémből is érkezett segítség, ők nehézgéppuskát hoztak, akikhez a falu szélén a huszárok is csatlakoztak. Együttes támadást indítottak több oldalról a kastélypark felé, ahova bevették magukat az „ellenforradalmárok”...

Döbrönte

Döbrönte

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 112–133.

Himfy Imre, Döbrönte várának ura kimentette a megáradt patakából Bakonyi Flórárt...

Felhők Szarvaskő felett

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 49–55.

Döbrönte felett álló Szarvaskő várának ura, Himfy Lőrinc kegyvesztett lett, az erődítményébe a Hosszútóthiak ültek be. Himfy Lőrinc ebbe nem tudott beletörödni. 1469-ben leleményesen visszafoglalta várát.

Essegvár

Essegvár

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 72–111.

A Bánd melletti Essegvár ura Esegvári Ferenc volt. A közeli Somló vár örökösétől, Lenka kisasszonytól kosarat kapott. Bánatába szinte belebetegedett. Időközben Lenka is megbánta, hogy kosarat adott Esegvárinak. A történet elmeséli, hogyan szerezte vissza Lenka Esegvári szerelmét.

Felsőörs

Felsőörsi emlékek / Körmendy József

In: Bakony-balatoni kalendárium 1992. / szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 1992. – p. 168–169.

A felsőörsi Niklesz prépost látott egy bakonyi embert székekkel megrakott szekérral a temető irányába haladni. A prépost az összes széket megvette, és a falu népe között szétosztotta, kinek-kinek annyit adott, ahány gyermeke volt.

Niklesz prépost szobalányt keresett. Kugler Skolasztika aszófői leány jelentkezett a barátnőjével együtt. A prépost behívta és helyet kínálta őket. Egyikük elfogadta, mert nagyon fáradt volt, a másik viszont azt felelte, hogy csak akkor ül le, ha megkapta az állást.

Mike vára

In: Alsóörsi mondák és mesék / Gyárfás Endre. – Alsóörs: Önkormányzat, 2004. – p. 19–24.

Felsőörs és Lovas közötti hegyormon állt Mike vára. Mike uraság rablólovag volt, sanyargatta a népet, mindent elvett, amit akart. Egyszer a molnár szép, Viola nevű leányát rabolta el. Annak volt egy szerelme, Gergő, aki szépen tilinkózott, amire az állatok megszelídültek vagy megvadultak. Zenéjével és az állatok segítségével szabadította ki Violát és romba döntötte Mike várát.

A szent-mihályhegyi remete története

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 74 – 78.

Bodor János szegény juhászbojtár, szép szál erős legény volt. Az uraság lánya beleszeretett. Az apa nagy haragra gerjedt, és el akarta emészteni a juhászlegényt. Tervet forralt, hogy a nyáját a vadászokkal és a hajtókkal szétkergettetni. Mivel a juhászbojtár nem tud majd az állatokkal elszámolni, így örökre távoltarthatja lányától. A pásztor megtudván ezt, gyorsan a kutyáival a nyáját három részre osztotta és szétterelte...

Gógánfa

Az elválás

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 162–183.

Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza szerelmének, egymás iránti vágyódásának szép lírai leírása. Mivel Róza kosarat adott a költőnek, ő fájdalomában visszatért a katonasághoz.

Hegyessd

Diszel, Hegyessd, Haláp

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 124–125.

A hegyessdi vár egyik őrszemét a törökök elfogták és kényszerítették, hogy kiáltson a másik őrnök: nyissa ki a kapukat. A török így foglalta el Hegyessd várát. Sokáig rémületben tartották a környéket. Magyar Bálint és Gyulaffy László segítségével Salm császári generális csapatai megostromolták a várat, visszafoglalták és porig rombolták.

Hajnal az Eger-pataknál

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 125–129.

Fehérvári polgárok Gyulaffy László csobánci várkapitánynak elárulták, mit tervez a török Hegyessd vára ellen és elpanaszolták, hogy családtagjaikat túszként fogva tartják a fehérvári várban. Gyulaffy végvári vitézei felkészültek a török sereg fogadására. Az Eger pataknál lecsaptak rájuk és a győzedelmes harcban tucatnyi török főtisztet foglyul ejtettek. Ezeket a túszoikat aztán kicserélték a fehérvári családtagokra.

Hegyesd veszedelme

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 119–124.

1561 őszén, szüretidőben török ólalkodott Hegyesd vára körül. A törökök nem itták a bort, nemúgy a magyarok. A hegyesdi vár porkolábja, Kálózy András és cimborája, Gergely úgy berúgtak, hogy négykézláb értek vissza a várba. Üggyel-bajjal kinyitották a kaput, ám bezárni már elfelejtették...

Hegyesd visszavétele

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 136–139.

1562 tavaszán Csobáncon összeültek a várkapitányok, hogy megvitassák, miként foglalják vissza Hegyesd várát a töröktől. Napokon keresztül ostromolták, ágyúzták a várat. A győzelem után a környező jobbágyok a megmaradt várfalakat teljesen lerombolták. Így szabadult fel és pusztult is el véglegesen Hegyesd vára.

Iszkáz

Rablók Iszkázon

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 142–146.

1557 tavaszának egyik hajnalán váratlanul támadt Iszkázra a török. A lakókat foglyul ejtették, asszonyaikat, lányaikat megbecstelenítették. Vathy Balázs meg akarta védeni mátkáját, ám az egyik török lesújtott rá. Amint magához tért, ügyesen elmenekült, egyenesen a devecseri várig szaladt. Gyulaffy László vitézeivel azonnal az iszkáziai segítségére sietett. A felgyújtott falu végén utolérték a menekülő törököket és kiszabadították a foglyokat, köztük Vathy Balázs mátkáját.

Kabhegy

A kabhegyi remete / Jáger Ferenc

In: Bakony-balatoni kalendárium 2005 / szerk. Varga Béla. – Veszprém: Varga Béláné, 2004. – p. 160–167.

A Bakony déli lejtőjének egyik barlangjában élt a kabhegyi remete. Senki nem tudta, hogy kiféle-miféle. Úgy gondolták, hogy barát vagy pap lehetett, akit valamiért az egyház kitagadott, vagy tán a büntetés elől menekült...

Kővágóörs

[A gömbölyű kő]

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 105.

A falu egyik nevezetessége az a gömbölyű felületű kő, mely mellől a török az adót szedte. Ezen korbácsolták meg azokat, akik nem fizettek pontosan.

Lókút

[Lókúti éneklő telepés]

In: Szülőföldem, a Bakony / Tatay Sándor. – Budapest: Panoráma, 1967. – p. 58–59.

Lókútra többszáz évvel ezelőtt cseh, szlovák, német telepeseket költöztettek. Egyszer egy nehezen kimondható szlovák vagy inkább cseh nevű fiatalemberre éneklés közben rádőlt a fa. Ettől fogva három nap három éjjel folyton folyvást csak németül énekelt. Amikor azonban magához tért, szintiszta magyarsággal szólalt meg.

A lókuti mester

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 109–112.

A lókuti iskolamesterhez ment ellenőrzésre a veszprémi kanonok. Kiderült, hogy nem tanít geográfiát a gyermekeknek a tanító. Faggatásakor elmondta, hogy nem tudja, mi a geográfia, no meg a fizetség is kevés.

Lovas

A multságért fizetni kell!

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 140–141.

1561 májusának végén Gyulaffy László csapata Lovas felett az erdőszélen táborozott. Az egy hete menetben lévő vitézek megszomjazták a balatoni bort, s míg vezérük felderítésre ment, ők csapra vertek egy pincében egy teli hordót. Jókedvükben énekeltek, kurjongattak, amit a török meghallott. Bekerítették a részeg vitézeket, majd némi kézicsata után láncra verve török honba terelték őket. Mire Gyulaffy visszatért felderítő útjáról, a törökök és foglyaik már messze jártak.

Nagyvázsony

Amire nincs bocsánat

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1972. – p. 55–65.

Kinizsi Pál felesége, Magyar Benigna, ura halála után hamar férjhez ment. Harmadik férje a kegyetlen Kereky Gergely volt. Benigna asszony meggyilkoltatta. E tettéért fej- és jószágvesztésre ítélték, de a király Kinizsire való tekintettel megkegyelmezett neki.

Asszonybetyár

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1972. – p. 66–74.

Betyárok kirabolták a nagyvázsonyi tiszttartót. A rablók vezére egy asszony volt...

A vázsonyi rab

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 223–249.

A vázsonyi gróf a szép Barabás Lórit erőszakkal hozzá akarta adni feleségül a ravasz, pénzsóvár Günther Mártonhoz. A lány azonban a derék Sarlós Andrist szerette. A legény sem hagyta annyiban, hogy mátkáját elvegyék tőle...

Öskü

Mondák Veszprém megyéből : Öskü

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 58.

Mátyás király és kísérete sokat időzött az Öskü melletti Kikeri-tó partján. Egyszer török túlerő támadta meg őket. Hűséges lovával átugratta a várárkot, így tudott megmenekülni. Patkójának nyoma még ma is látszik a tó partján.

Pápa

A Klapka-huszárok

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 241–242.

1849 augusztusában két század huszár vágatott Pápán a nagytemplom elé. A világosi fegyverletétel hírért hozták a városba. A komáromi várból jöttek egy kis kirándulásra, hogy el ne szemtelenedjen a német...

Mikor minden ember egyet gondol

In: Tünetmények / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1905. – p. 237–238.

Volt Pápán a negyvenes-ötvenes években egy derék szeretetreméltó plébános, Koronczi László, aki tagja akart lenni a kaszinónak. Minden ember szerette, minden kaszinótag egy emberként akarta megválasztani. Amikor szavazásra került a sor, minden választmányi tag azt gondolta: ne bízsa el magát annyira, legyen egy fekete golyó is az urnában. Így a választás végén egy fehér golyót sem találtak. Koronczi László úgy megneheztelt, hogy soha többé nem lett tagja egyetlen kaszinónak sem.

Mondák Veszprém megyéből: Pápa

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 58.

Szent István kisgyerek korában egyszer szüleivel a Dunántúlon utazott. A gyermek éppen beszélni tanult. Ezen az úton mondta ki először: papa. Géza fejedelem nagy örömeiben ezen a helyen várost alapított, amit Papanak nevezett el.

O-bor és uj-bor

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 272–275.

Két ősi szabály alá tartozott a pápai bor, ami ellen véteni nem volt szabad. Az egyik, hogy bort eladni nem lehet, míg a másik, hogy minden nedűt meg kell inni a jövő szüretig. Egyszer aztán a vármegye híres fiskusát behívta Szép Ábrahám egy pohár borra...

Az ördög fiai

In: Regélő Dunántúl / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1964. – p. 200–227.

A nagyhantai Druzsek Adorján molnár úgy gondolta, hogy az ő lisztjének varázsereje van. Nagyon babonás, zsugori ember volt. Sokan vitték hozzá öröletni a gabonát. Egyszer a szomszéd asszony megbetegedett a liszttől...

Pápa város nem egy város, hanem két város

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 283–300.

Pápa városa a valóságban két város volt. A Zincza pataktól nyugatra Pápa városa, keletre pedig Polgárváros feküdt. A deputáció határozata szerint a szegényhalottakat közköltségen kellett temetni. Egyszegényszerencsétlen ember halálából azonban bonyodalom kerekedett...

A pápai deputáció

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 271–272.

Gyapay Ignác volt a pápai deputáció törvényes képviselője. Szelíd emberként megfogadta, hogy a baj elkerülése végett bor helyett csak herbatét (herbateát) iszik. Nem is maradt büntetlenül...

Pápai diákok

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 236–237.

A pápai diákok a Hódoska csárdába jártak inni, szórakozni. 1848 tavaszán lázban égett a csárda: a fiatalság híreket hallgatott, gyűléseket tartott, szervezkedett. Elhatározták, hogy Budára indulnak ahonvédseregbe. Elbúcsúztak Bocsor István professzortól.

Söpri a pápai utcát

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 238–240.

1849 júliusában a kétszeres túlerőben lévő Schütte dandár ellen elkeseredett csatát vívtak az Ihászi-puszta közelében Kmetty csapatai.

Az osztrákok megzavarták a magyar honvédeket, akik ráadásul súlyos veszteséget szenvedtek. Kmetty tábornok visszavonulásra adta ki a parancsot.

Szemender pasa végnapjai

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 168–171.

Miksa főherceg hatalmas serege állomásozott a pápai vár alatt. Hajnali rohamra készülődtek, mellyel vissza akarták foglalni a töröktől a várat. A főherceg követet küldött Szemender pasához, hogy a hiábavaló harc előtt adja kezére a várat. A pasa nemet mondott. Másnap az osztrák csapat visszafoglalta a várat, Szemender a hősiességében elesett.

Zsoldoslázadás a pápai várban

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 178–191.

1600 márciusában Pápán a vallon hadak elunták a zsold hosszú elmaradását, ezért fellázkodtak és a fehérvári törökhöz küldettek, miszerint az elmaradt zsold megfizetése ellenében átengedik a várat. Hírül vitte ezt Nádasdy kapitánynak Győrbe egy jóra való főlegény, Szöllősi Gerzson. A bécsi Haditanácsból küldött Schwarzenberg gróf segítségével balul ütött ki. Végül a kiéhezett vallonok kitörték a várból és a huszárok elfogták őket.

Pécsely

A pusztavár kísértete

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1974. – p. 269–276.

Zádor Tihamér volt Pusztavár ura. Rettegtek tőle a környéken, az utazókat kifosztotta. Halála után vára rommá vált. A Zádor-völgyi molnár lánya a romok között látott valakit. Talán a gonosz rablólovag kísértetét...?

Rátót

Az elcserélt lábak : azok a híres Rátótiak

In: Hétszínvirág: olvasókönyv 3. oszt. számára / szerk. Burai Lászlóné, Faragó Attiláné. – Celldömölk: Apáczai, [1993]. – p. 92.

A rátóti asszonyok az árok szélén beszélgettek. Amikor fel akartak állni, a sok beszélgetésben úgy összekeveredett a lábuk, hogy nem tudták kiválasztani, melyik kié...

A légy megbüntetése : azok a híres Rátótiak

In: Hétszínvirág: olvasókönyv 3. oszt. számára / szerk. Burai Lászlóné, Faragó Attiláné. – Celldömölk: Apáczai, [1993]. – p. 92.

A rátóti községházán gyűlés volt. Egy légy folyton a bíró orrára repült, ezért határozatot hoztak, hogy a legyet meg kell büntetni...

Országos fürdőbiztos

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 83–84.

Történt egyszer, hogy a Balatonhoz közel, a híres Rátót nevű faluban, a kovács rossz fát tett a tűzre. Összedolgozott Sobriékkal, s emiatt a nemes vármegye fel akarta akasztani. A rátótiak nem engedték a kovácsukat bántani, ezért inkább két takácsot vittek be az alispánhoz...

A rátóti csikótojás

In: Dunántúli gyűjtés / Sebestyén Gyula. – Budapest: Athenaeum, 1906. – p. 464–467.

A rátóti csősz egyszer a mezőn talált egy úritököt. Nézegette-nézegette a falu apraja nagyja, találgatták, mi lehet ez. Abban maradtak, hogy ez bizonyára egy tojás, amiből kicsikó lesz, ha kikeltetik...

A rátóti szilvások

In: Mátyás-mondák könyve / Komjáthy István. – Budapest: Móra, 2007. – p. 85–86.

Rátóton Szilvás Gedeon állt a legokosabb ember hírében. Amikor Mátyás király ellátogatott a faluba, Gedeon javaslatára híres rátóti szilvát vittek neki a falusiak ajándékba. Nagyon ügyeltek rá, hogy szép libasorban menjenek a felség elé a púpozott kosár szilvákkal és ugyanúgy mozogjanak, mint az előljáró, Gedeon. Ám Szilvás Gedeon egyszercsak megbotlott...

Révfülöp

Vas uram

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 102–103.

A révfülöpi révész gazdát Vas uramnak hívták. Történt egyszer, hogy a pápai diák húsvétkor nagy viharban át akart menni a Balatonon, hogy somogyi rokonait meg-látogassa. Tombolt a vész a Balatonon, így nem engedte átalmenni az utast a révész. „Nem lehet urfi, csúnya idő van kint. Nem is az urfit félttem, hanem a dereglyét, mert az nem az enyém. A másét megőrizni becsület.”

Salföld

Éjszaka a kolostorban

In: Ezüsthíd / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1977. – p. 187–216.

Két egykori pápai diák, Nyulas Ferkó és Kun Gábor Tapolcára indultak. Útközben megpihentek a Fehér vízimalomnál, ahol a gazda mesélt nekik a salföldi pálos kolostor kísértetéről.

Somló

Az elrabolt menyasszony

In: Ezüsthíd / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1977. – p. 233–302.

Somló vára Liszti László tulajdona volt, aki erkölcsi korlátokat nem ismerő, hatalmaskodó gonosztevő volt. Elkerülte mindig a büntetést, míg nem egyszer végre elfogták hamis pénzverésért és Bécsben lefejezték...

Hamispénzverők a Somló-hegyen

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 46–48.

Liszthy László, Somló várának ura mindenáron híres akart lenni, ezért pénzveréssel bízta meg az ércek titkos vegyülésének itáliai tudósát. El is készült a hamis érme. Majd egy évig használták a közeli s távoli vásárokon. Egy kora tavaszi hajnalon azonban császári biztosok lepték meg a somlói várat.

Kemen Lenka

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 57–71.

Rozgonyi László halála után özvegye, Kemen Kata magához vette rokonának árva lányát, Lenkát. Szerette volna férjhez adni a lányt, akinek a kezét meg is kérte Essegvári Ferenc, de Lenka kikoszarazta...

Mendemondák a Somlói várról

In: Az Ólomerdő. – Budapest: Móra, 1988. – p. 53–54.

A somlói vár különböző korszakairól szól az öt rövid, rejtelmes történet.

A római pápa és a somlyai bor

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 30–34.

Amikor Veszprémi János püspök Rómába ment, sohasem tette azt üres kézzel. IX. Pius pápa életének végéig gondoskodott arról, hogy jófajta somlyai bort ihasson a főpap.

A Somlai vérszüret

In: Kisfaludy Sándor minden munkái egy kötetben. – Pest: Heckenast, 1848. – p. 535–552.

Versformában regéli el a híres költő egy somlai „menyekző” és borszüret eseményét.

Somló

In: Kisfaludy Sándor minden munkái egy kötetben. – Pest: Heckenast, 1848. – p. 244–298.

A rege versformában beszél el Somló-hegy és Kálmán mester történetét.

Somló : Kéri Lóra

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 26–71.

Bakács Elek, Somló urának vitéz fia eljegyezte Kálmán mester Lóri nevű leányát. Régi szerelme, Luca asszony bosszút esküdött...

Sümege

Bugyli kutyánk és takarékpénztára / Eötvös Károly

In: A Balatoni utazás vége / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 30–37.

A történet Eötvös Károly öreg Bugyli kutyájáról szól. Reggelente elvette kenyerét, de nem ette meg, hanem elásta. Egy nap nem kapott reggelit, de se baj, ott volt a „takarékpénztára”, és kivette a maga részét belőle. Miért nem volt ilyen okos fiatal korában? Csak a hanyatló kornak jut eszébe komolyan gondolkodni, miből élünk holnap.

A kincsrabló püspök

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1974. – p. 138–149.

Kecseti Márton veszprémi püspök lett a sümegei vár ura. Meglátogatta Tamás fráter, akitől megtudta, hogy a környék kolostorainak kincseit Tátika várában őrzik a Gersei Pethők. Kecseti bosszút állt és sümegei várából kiindulva megrohanta embereivel Pethőék fészékét, Tátika várát és elrabolta a kincseket...

SÜMEGE. Mária kegyhely.

Kilátás a várból

A lakatlan palota

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 282–296.

Másfélszáz esztendőös régi palota, melyet Koller püspök felépíttetett Sümegen. A szépen berendezett épület falai a püspökök arcképeivel üresen álltak, csak bérmáláskor látogatta meg elődei lakhelyét a veszprémi püspök. A lakatlan palota őrei: Juliánna asszony, a félszemű kulcsárné, az öreg Nyalka hajdú, a könyvtár őre, s Pál bácsi, aki egy személyben a hajdú, a hopmester és a várnagy volt.

Lengyeltóthi Mária

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 194–209.

Lengyeltóthi Gáspártól a király elvette Szigliget várát. Csórón András, Sümeg gonosz ura felajánlotta segítségét, ha Gáspár uram neki adja egyetlen leányát, Máriát. Máriának azonban már volt jegyese, Bánffi Géza, Szentgrót birtokosa...

Miként kezdődik Himfy szerelme?

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 129–138.

Kisfaludy Sándor szerelmével, Szegedy Rózával először Sümegen találkozott. A templomból hazafelé menő hintóban pillantotta meg, de Róza nem vette észre. A költő verset is írt neki, de ő szóra se méltatta...

A nyolcvan zecchino

In: Regélő Dunántúl / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1964. – p. 124–154.

Sümeg várában raboskodott két török, akikbe a várkapitány lányai, a Somogyi lányok beleszerettek.

A reggeli a rengetegben

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 26.

János püspök vendégeit a sarvalyi erdőbe vitte vadászni. A hajtás befejeztével az erdő közepén lévő tisztáson kivágott tölgyek heverték, áruk volt az ülőhely.

Öt hatalmas máglya között, a hótól eltakarított tér közepén óriási mennyiségben tálaltak fel hideg sonkákat, ürücombokat, pulykákat, kalácsokat és pogácsákat reggelire.

A sümegi hajdúk

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 159–162.

Török ostromolta a sümegi várat. Pethő János várkapitány gondterhelt volt a hatalmas török túlerő és lőporhiány miatt. Egy jó ötlettől vezérelve a törökökre robbantotta a várfalat, akik az iszonyatos veszteségek miatt elvonultak Sümeg alól.

A sümegi kékfestő II.

In: A Balatoni utazás vége / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 37–58.

A sümegi kékfestő fia, Ramazetter Vince szeretett volna meggazdagodni. Látta a vásáron, hogy a gyolcsos tót még náluk is alacsonyabb áron tudja adni a portékáját. Tudni akarta, honnan szerzi be az öreg az olcsó árut, mert ő maga is onnan venné inkább a kelméket, így nagy haszonra tehetne szert. Vince a tót titkának felderítéséért a legkülönbözőbb praktikákat vetette be...

A sümegi kékfestő III., IV., V.

In: A Balatoni utazás vége / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 58–103.

Ramazetter Vince a pénzét takarékbba tette és kölcsönt is adott bárkinek. Egyszer aztán az egyik adósa tönkrement és emiatt elvesztett harmincezer forintot. Ramazetter ezért a Dunába akarta ölni magát, amikor találkozott egyik ismerősével, aki azt tanácsolta neki, hogy a nagy szerencsétlenséget utazással kell gyógyítani. Meg is fogadta a tanácsot, elindult Bécs felé, majd eljutott Angliába. Ott az indigót olcsóbban tudta megszerezni, mint addig, sőt borkereskedésbe is fogott, így egyre gazdagabb lett.

A szarvasbika

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 24–26.

János püspök a vendégeit a sarvalyi erdőbe vitte vadászni.

Egy fenséges 3 éves bika tűnt fel a közelükben, de nem a nemes úr vette észre, hanem csak a szolgája. Miköz-ben az uraság leemelte a puskáját a válláról, megmozdult a lába és a hó meg-csikordult. A gyönyörű állat rátekintett a vadászra és egy óriási ugrással odébb szökölt...

Váltságdíj és emberség

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 166–167.

Kopott, rongyos ruhás, furcsa vándor érkezett a sümegi várba. Beszédéből kiderült, hogy török fogságba került vitéz ember. Azért érkezett, hogy rabtársai szabadulásáért váltságdíjat gyűjtsön. Koldus kért a szegénytől...

Szentgál

Boronya halála

In: A Bakony 1. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 110–115.

Boronya, a szentgáli kanász felmászott az öreg cserfára és elkezdte levágni a fagyöngyöket az éhes állatoknak, hogy egyenek belőle. A jó Boronya megcsúszott és lezuhant a magas fáról, bele az éles fejszébe, mely halálra sebezte. Kisfia és a nyáj odament hozzá, ébresztgették, de hiába. Mikor látta a fiúcska, hogy egyedül maradt, fájdalmában egész éjjelen át fújta apja kürtjén a halotti éneket. A szentgáli vadászok azóta nevezik ezt a dűlőt Herend fölött Boronya halálának.

Kihirdetik a Törvényt

In: A Bakony 2. köt. / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 227–232.

1848 dicsőséges esztendő tavaszi napjaiban a márciusi ifjak kikiáltották a törvény előtti egyenlőséget, a közteherviselést. A szentgáli nemesek nem akarták elfogadni, hogy a nemes egyenlő legyen a paraszttal és ő is fizessen adót. Ezen időben a törvényeket minden vármegyében kihirdették. Szentgálon ezt a vármegye főjegyzője, Rosos István tette meg...

Meddig borjú a borjú?

In: Lelkek ura / Eötvös Károly . – Budapest: Pont K., 2009. – p. 21–24.

Vármegye-gyűlésen szabták meg, hogy hány krajcár legyen egy font marhahús ára. Órákon át tartott a vita, mikor felszólalt Gombás Lőrinc szentgáli birtokos. Azt mondta: Mivel a borjúhús árát a mészárosok szabadon állapíthatják meg, ezért minden húst borjú gyanánt mérnek, pedig az már olyan öreg marha, mint egy bábaasszony. Ezúttal határozza meg a vármegye, hogy meddig borjú a borjú!

A takarékpénztár

In: Magyar mondák könyve. – Budapest: Black&White, 2001. – p. 288–295.

A szentgáliak elhatározták, hogy „takarékpénztárt” nyitnak. A templomba egy vasládát helyeztek el, melybe minden esztendő végén a maradék pénzt szép máriás huszasokban, s fényes Mária-Terézia-tallérokban a „takarékpénztárba” tették. A pénzt nem számlálták, nem tartották nyilván, ember nem érinthette meg. Múltak az évek, egyszer felmerült, hogy meg kellene olvasni, de elvetették...

[Vadtartozás]

In: Bakonyi krónika / Tatay Sándor. – Budapest: Szépirod. Kvk., 1985. – p. 94.

A szentgáliak díszes menetben szállították vadtartozásukat a bécsi udvarnak. Egyik alkalommal a nem éppen bőkezű fenség tudtukra adta, hogy máskor sokkal több legyen a vad és sokkal kevesebb a szentgáli kísérő.

Szent György-hegy

Hegymagas, Kisapáti, Szentgyörgy-hegy

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 129–130.

A monda szerint a bazalttakaróval fedett hegykúp egy óriási bika sírja. Néha a hegy belsejében még ma is megmozdul a bika, mire a hegy fennsíkján legelésző gulya ijedten szétszalad.

Szent Mihály-hegy

A Szent-Mihályhegyi remete

In: Kisfaludy Sándor minden munkái egy kötetben. – Pest: Heckenast, 1848. –p. 307–320.

A Szigliget és Keszthely között elterülő hegyen élő remete története elevenedik meg versformában a híres költő tollából.

Szigliget

[Ilka regéje]

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. p. 134–138.

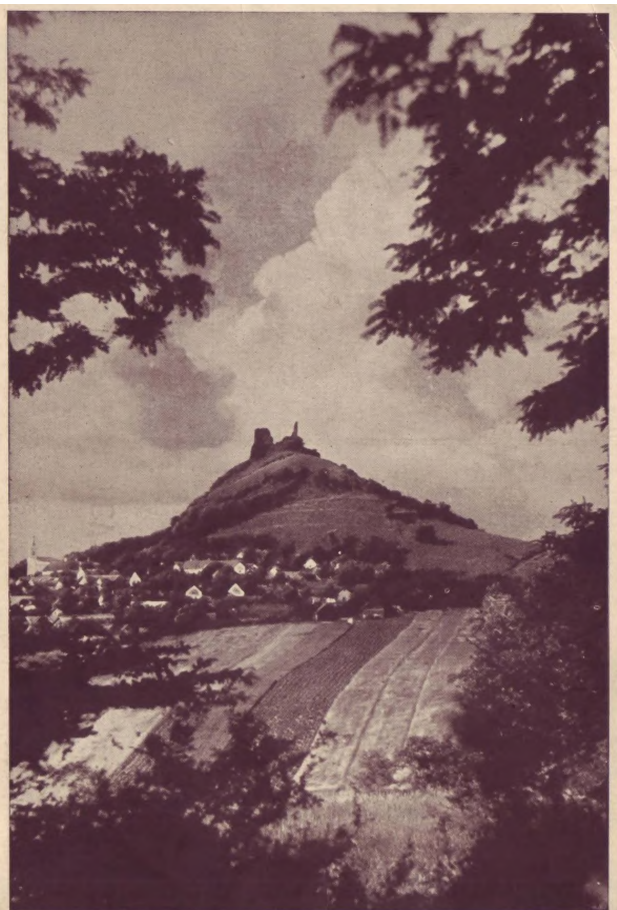
Szigliget várura, Szentgyörgyi Pál nevelte rokonának árva leányát, Ilkát.

Unokaöccse és örököse, Szentgyörgyi Gábor csatában volt. Derzszy Zsigmondot, Kaposvár urát elbűvölte Ilka szépsége, tolakodó módon udvarolt neki. Amikor az öreg Szentgyörgyi ezt szóvá tette neki, megütötte az öreg embert, aki belehalt az ütésbe. Az ifjú Szentgyörgyi éppen a temetésre ért haza. Megfogadta szerelmének, hogy ezt megtorolja...

Sajkások serege

In: Amiről a kövek beszélnek / Lipták Gábor. – Bp: Móra, 1974. – p. 129–137.

Szigliget várát a török a Balaton felől is támadta. Általában éjszakánként fosztogattak és gyújtogattak. A magyarok rossz hajóikkal hiába próbálták megvédeni a környéket...

A szigligeti leányrablás

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 139–162.

Ali Korbudzsi katonáival megtámadta Szigliget várát, elrabolta Szekfű Rózsit és elhurcolta a törökök táborába. Darabos Ferkó, Rózsi szerelme semmitől sem félt, ezért aztán a török után iramodott, hogy mátkáját kiszabadítsa...

Tapolca

A jó öreg kocsmáros

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 255–263.

Mojzer uram volt János püspök tapolcai vendéglőse. Élete bölcsessége: „Mind bolond ember az, aki kevesebb bort ad, mint amennyit kérnek. Hiszen a kocsmárosnak az a dolga, hogy minél több bort adhasson el.” A jó ebéd után hintóba szálltak a vendégek, de Mojzer uram látta, hogy a Halápi-hegy felől sötét felhők gomolyognak, így július közepén a vendégek juhászbundába burkolózva indultak neki az esti útnak.

Tapolca

Római boltiüek a források fölött

Gulács meg a Csere

In: A Balaton tükröződése / Váth János. – Budapest: Nemzedékek, 1924. – p. 43.

Tapóc királynak csak lányai voltak. Szeretett volna egy fiú örökös is, ezért egyik lányát cserébe adta a szomszéd burkus király fiáért, Cseréért. Közben Tapóc királynak megszületett jóra való Gulács nevű fia. Csere megölte Gulácsot...

Kis városi nagy ebéd

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 19–20.

János püspök vendégeit a sarvalyi erdőbe vitte vadászni. Ebédre Tapolcára Mojzer uram falusi vendéglőjébe voltak hivatalosak. Fiáth báró úr kijelentette, hogy ő szeretné meghívni a vendégeket erre az ebédre. Amikor benyitottak, elállt szemük-szájuk a nagy fényűzéstől. Az ebéd végeztével kérte a számlát Fiáth báró...

Vásár török módra

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 163–165.

Török kereskedők csordát akartak vásárolni a hegyesdi várnépnek. Bakacs Péter erdő-ispánnak nem tetszett a kereskedők ábrázata, ezért hogy időt nyerjen, borral kínálta őket. Míg a török iszogatót, az ispán segítségért küldetett a közeli várakba. Gyanúja beigazolódott, amikor a török sípjának hangjára meglevenedett az erdőszél. A bokrok, fák rejtekéből szpáhik ugrottak elő...

Tátika

Erdőszélen – töröklesen

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 157–158.

A Hegyesd felé fáradtan vonuló török sereg rátámadtak a sümegi hajdúk és a kanizsai huszárok. A törököket meglepte a váratlan támadás. A huszárhoam szétszaggatta soraikat. Volt, aki menekülőre fogta, de a sümegiek a bokrok alól is tüzeltek...

Rezivár és Tátikavár

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 174–181.

Tátika vár urát, Szánthó Gáspárt temették. Leánya, Mancsi szívből siratta apját. A várúr második felesége, Czudar Judit örült férje halálának. Mancsi egyetlen vigasza Rezi Sándor szeretete volt, mert mostohája gyűlölte...

Tátika feldúlása

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 102–106.

A veszprémi püspök, Kecseth Márton a Balatonon akarta kincseit menekíteni, de egy hatalmas viharban mindene odaveszett. A félholt püspököt Pethő Antal mentette meg. A kapzsi püspök mérges volt a Balatonra, hogy kirabolta és megmentőjére, aki pedig hagyta, hogy mindene elvesszen. Hónapok múlva is ez járt még a fejében, mikor bosszúra éhesen elhatározta, hogy Tátika várát elfoglalva Pethő Antalón régi adósságát behajtja...

Tihany

Az álomtündér

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 49–54.

Tihanyban élt két szegény legény, az idősebb halászott, a fiatalabb mészégetéssel foglalkozott. Egyszer az ifjabbnak álmában megjelent az álomtündér, aki elmondta, hogy a Csúcs-hegyen lévő barlangban van elrejtve a gonosz Balaton-szellem kincse...

Az angyalfaragó

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 225–232.

Vándor fafaragó járta a vidéket, munkát keresett.

TIHANY. AZ APÁTSÁGI TEMPLOM FŐOLTÁRA.

Tihanyba érkezett a Benedek-rendi barátokhoz, akik éppen a templomukat készültek újjáépíteni. Sebestyént megbízták a főoltár elkészítésével. Faluszerte egyre többen kezdték tisztelni mívés munkája alapján. Egyszer a nagymiséen feltűnt neki egy gyönyörű lány csengő hangja...

A csúf leány

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 40–42.
A világcsúffá átkozott leány jószívűen megkínálta az éhező gyíkocskát, aki ennek fejében teljesítette a lány kívánságát.

Este a tihanyi végvárbán

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 87–89.
Sebestyén diák, a vándor lantos éji szállást keresett a tihanyi várban. Jól ismerték, tisztelték őt a katonák. Előkerült a lantja is. Az eleinte színtelennek, fáradtnak tűnő hangja mind jobban betöltötte a teret. Énekelt vitézi tettekről, kapitányokról, várakról.

A gólya meg az irigy halász

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 55–60.
A tihanyi irigy halászlegény bödönhajójával és nagyhálójával ment halászni a Balatonra. Egy öreg gólya kért néhány békát a zsákmányból, de a legény nem teljesítette a kérését. Ettől kezdve a gonosz halász csak kígyót és békát tudott fogni a hálójával. Jószívű testvére megszánta a golyát, adott neki a fogásból, ezért a gólya megjutalmazta...

Hírvivő jött Tihanyba

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 197–198.
Esti tábortűznél ültek a végvárok egykori vitézei, s hallgatták messziről jött bajtársuk beszédét. Rákóczi Ferenc üzenetét hozta: a fejedelem készültségbe szólította őket.

Jégtörő Mátyás

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 61–64.
A kökényszemű Tünde hírül adta az országnak, hogy aki teljesíti kérését, azé a Balaton minden igazgyöngye. A rátóti kanherélő mester egyik fiának, Andrásnak sikerült füttyszavával befagyasztania a tavat. Mátyás hiába várta haza testvérét...

Jégvirág

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 15–16.
Jankó a Balatonban gombostűből készített horoggal fogta a pontyokat. Télen a léken keresztül kiszökött hozzá Jégvirág, a Jégkirály leánya, akivel egymásba szerettek. Boldogan éltek egész tavaszig...

A kőfejtő álma

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 46–48.
Valaha élt Tihanyban egy szegény kőfejtő, aki azt álmodta, hogy hízott ökröket hajtott be a várba a rabló hírében álló Zádor lovag parancsára...

„Leánylakások”

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. –p. 95–96.

A tihanyi remetebarangok felett húzódnak meg az ún. „leánylakások”. Keszi Ferenc, egy szegény ember, elárvult és pártában maradt leányával mindenkitől elvonulva évekig lakott egy ilyen lyukban. Halála után leánya élt ott, innen az üregek elnevezése.

Az óvári sziklabarlangok

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 24–25.
A tatárjárás idején az óvári magas sziklába fülkéket véstek a tihanyi emberek és ide rejtették el leányaikat a tatár elől. Egy másik történet szerint a várkapitány leánya találkozott itt egy fiatal baráttal...

Az ördögkő

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 26.
A tihanyi tetőn élt a Balaton halászsainak céhgazdája. Elhatározta, hogy világszép lányát ahhoz adja feleségül, aki a Balaton-partról fölviszi a lapos követ a meredeken. Belzebub ördög legidősebb fia meg is próbálta, ám félúton leesett a kő a válláról és belefúródott földbe. Azóta is ott van a kő félig a földben.

Mese a tündérleány főkötőjéről

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 34–36.
Az óvári tündérkirály egyetlen leányába, Tündér Ilonába beleszeretett a Hullámkirály fia. Már az esküvőre készülődtek, mikor a Bakony-erdő erdészének leánya irigységből megakadályozta a lakodalmat.

A Hullámkirály erre olyan háborgást szított a feneketlen tavon, hogy kettévált a hegy. Ennek az eseménynek emlékét őrzi a tihanyi Belső-tó.

A nemzet utolsó menedéke

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 44–47.

A tihanyi várat egy árokkal kellett körülvenni, hogy a németek ne tudják bevenni. A balatonfüredi Répost István zsöllér is „elment Tihanyt elzárni, várat emelni, magyar nemzetet megmenteni”. Ásott, ásott napokon át, de egyszer kilelte a hideg, egy bokor tövében leheveredett és elaludt. Mire felébredt, egyedül volt, de mégis folytatta tovább a csatorna ásását, míg el nem fogyott vize, éllelme...

„Nyárshegy”

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 89–90.

Annak idején a törökök a Balaton jegén gyakran lopóztak a tihanyi félsziget alá kémkedni, és lányokat, asszonyokat rabolni. A vár magyar vitézei lesben álltak, és ha elfogtak egy ilyen törököt, azt nyomban nyársra húzták a közeli hegycsúcson, amit azóta is „Nyárshegynek” hívnak.

Oroszkő

In: Aranyhíd / Lipták Gábor. – Veszprém : Faa Produkt, Balatonfüred: Önkormányzat : Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, 2004. – p. 73–97.

A tihanyi Óvár sziklafalába vájt „barátlakásokban” orosz bazilita szerzetesek laktak. A tihanyi halász lánya, Elekes Katica megszökött gonosz gazdájától és véletlenül a szerzetesek egyik barlangjában húzódott meg. Itt ismerte meg Timotheuszt, aki elhagyta a lányért a kolostort...

Pisky uram és Ibrahim aga

In: Utazás a Balaton körül 2. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 50–59.

Pisky István és Ibrahim aga hivatalos volt egy lakodalomba. Régóta ismerték egymást, hajnalig jól is mulattak, de akkor valami semmiségen összevesztek. Úriemberek lévén nem keltek birokra, hanem a Balaton jegére beszéltek meg a bajvívást...

A remetebarang lakója

In: Házassági viszontagságok / Eötvös Károly . – [Budapest]: Szépirodalmi Kvk., 1956. – p. 91–105.

A Kettős Evangélistának meghalt a felesége. Ekkor az ispán 60 év szolgálat után elküldte a zsellérségből, így a házat öregren el kellett hagynia. Élete utolsó napjaira beköltözött a tihanyi remetebarangba.

A szegény legény szerencséje

In: A csodakút tündére / Pintér Pálné. – Budapest: Móra, 1986. – p. 37–38.
Egy tihanyi szegénylegény gyógyfüveivel meggyógyított egy öregembert, aki aranytallérokkal hálálta meg a fiú jóságát.

Szivárványos víztükör

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 94.

Ha a monostor keleti folyosóján levő ablakból egy férfi és egy nő egyszerre néz ki a Balaton szivárványos víztükrére, azonnal egymásba szeretnek, s még abban az évben férj és feleség lesznek.

[Tihanyi kecskekörmök]

In: A Balatonvidék multja és regevilága / Kovács József. – Budapest: Balatoni Társaság, 1944. – p. 81 – 83.

A tihanyi bérctetőn aranyszőrű kecskéket őrzött egy szép királylány, aki soha nem beszélt. A Balaton hullámkirálya kért tőle beteg fia számára kecsketejet, cserébe gyönyörű csengő hangot adott a leánynak. De a királylány mindenkitől irigyelte szép hangját, ezért senkihez sem szólt, még a tókirály fiához sem, aki bánatába belehalt. A király átkot szórt a leányra és az aranyszőrű kecskenyájra...

A tihanyi varázsfüvek

In: Ezüsthíd / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1977. – p. 91–135.

Élt Tihanyban egy szegény, dolgos halászember, Pór Vince. Kislánya, Veronika jóra való leánya volt, aki szeretett a környéken barangolni. Egyszer az erdőben találkozott egy beteg anyókéval, aki megkérte, hogy keressen meg neki és vigyen el neki egy bizonyos gyógyfüvet. A kislány megkereste és elvitte az öregasszonynak...

Tűzfények a távolban

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 90–92.

Takaró Mihály, a tihanyi vár kapitánya aggasztó híreket kapott: a török nagy erővel megtámadta azokat a falvakat, amelyek még nem hódoltak be nekik. A környékbeliak segítséget kértek a várkapitánytól, holott saját várát sem tudta megvédeni.

Városlőd

Oroszlán Pali

In: A Bakony néprajza / Vajkai Aurél. – Budapest: Gondolat, 1959. – p. 130–133.

Oroszlán Pali városlődi születésű volt. A szegényeken segített, de aki rossz híret keltette, azt megbüntette. Így járt egy városlődi asszony is.

Várpalota

Bánta

In: Mátyás-mondák könyve / Komjáthy István. – Budapest: Móra, 2007. – p. 62–65.

Egy Bakonyban töltött feledhetetlen nap emlékére Beatrix királyné azt javasolta férjének, hogy versenyezzenek: a királynő várépítésbe fogott, Mátyás király pedig kastélyt emeltetett. Az fog győzni, aki először jelzi ágyúlövessel, hogy elkészült az építkezéssel...

Bátorkő

In: A magyar várak legendái IV. / Gabányi János. – Budapest: Szent István Társulat, 1933. – p. 9–26.

Mátyás király udvari bolondja furfangos észjárásának köszönhetően a királytól házat kapott...

Márkus szekrénye

In: Mátyás, az igazságos. / Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990. – p. 32–33.
Mátyás király udvari bolondja, Márkus nagyon enyves kezű volt, de mindig ügyesen kivágta magát a kutyaszorítóból. Így történt akkor is, amikor Kinizsi Pál fel akarta emelni azt a szekrényt, ami a lopott ezüstserleggel volt tele. A cseles Márkus elhitette, hogy egy hegy a szekrény...

Palota ostroma 1566-ban : részlet a Hulló csillagok c. regényből / Jankovich Ferenc

In: Várpalota irodalmi kistükre / Könczöl Imre. – Várpalota: Várpalotai Tanács VB., Hazafias Népfront Városi Honism. Bizotts., 1977. – p. 109–113.

1566. szeptember 20-án volt Palota ostromának döntő csatája. Thury György és katonái vakmerő harcban védték meg Palota várát.

A palotai varga / Móra Ferenc

In: Mondák és mesék / Móra Ferenc. – Budapest: Cicero, 1997. – p. 40–43.
Mátyás király álruhában vadászott a palotai határban. Úgy megtetszett neki a táj, hogy rögvest palotát akart építeni egy itt álló kis kunyhó helyére. A benne lakó varga nem engedte, hogy „bagolyfészket” lebontsák...

Várpalota.

Vár.

Veszprém

Aknák a várpiacon

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Vp: Kollázs, 2001. – p. 77–80.

Fogytán volt a víz a veszprémi várban, mert elhanyagolták a kút tisztítását. Megtudta ezt a várat hetek óta ostromló török. Arra számítottak, hogy Samarja kapitány kilopja szomjas csapatait a várból, így harc nélkül elfoglalhatják az üres várat. Számításaikba hiba csúszott...

Bihari és a khórusnémet

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 91–93.

Veszprémi kanonok urak a templomba cigány muzsikust nem engedtek be, Ausztriából és Csehországból hoztak zenészeket, őket hívták „khórusnémet”-nek.

Boldog Gizella

In: Pannónia virágos kertje. – Budapest: Testvérszövetség, 1929. – p. 35–43. A legenda végig kíséri Gizella hercegkisasszony életét egészen Gizella királyné haláláig.

Bonfini Veszprémről

In: Veszprém város az irodalomban és a művészetben / Sziklay János. – Veszprém: Óvári Ferenc, 1931. – p. 16–18.

István, miután Veszprém környékén legyőzte a pogány csapatokat, Koppány testét négyfelé vágatta. Gizellával székesegyházat alapított Veszprémben, melyet bőkezűen ellátott mindennel.

Az első áldozat

In: Imrevár krónikája / Szűcs Imre. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1938. – p. 3–5.

Árpád fejedelem megbízásából Öcsöb és Öse vezérek elfoglalták Bezprem várát. A fejedelem birtokba vette a várost és körüljártatta szemét a vidéken, ami nagyon megtetszett neki. Jutas fiának és Fajsz unokájának adta a ma is ezen a néven ismeretes területeket.

Veszprém

Az árpádkori Szt. Katalin zárda és templomának romjai

Az első csoda

In: Margit-legendák / Tarczai György. – reprint kiad. – Budapest: Barnaföldi Gábor Archívum, 2006. – p. 24–31.

Margitka a Szent Katalin kolostorban nevelkedett és nagy figyelemmel volt a Stiriából ellátogatott Herbartusz atya minden szava iránt. A távozni készülő atyát Margit soror maradásra kérte, ám ezt Herbartusz elhárította. Erre a kislány buzgó imádságba fogott...

A feltaláló

In: Amiről a vizek beszélnek / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1975. – p. 5–49.

Verancsics Faustus, a tudós feltaláló, 1579-ben Veszprém kapitánya lett. A várkapitány deákja, Gergely beleszeretett az úrkuti molnár lányába, s féltette a lány és a saját életét. Verancsics asztalán az írődeák számos tervet látott, köztük egy kezdetleges ejtőernyőt is...

Felső bimbó : Szent Margit gyermekévei

In: Árpádházi Szent Margit / Böle Kornél. – Budapest: 1944. – p. 12–20.
IV. Béla leányát, Margitkát a Szent Katalin kolostor dominikánus apácai nevelték. A zárda rendjéről, a kis Margitka munkálkodásairól és szentekhez illő különös dolgairól szól az írás.

[Hálópokróc : Veszprémi csapók története]

In: Magyar alakok / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1909. – p. 66–67.

A honvédség számára a minisztérium pokrócokat szeretett volna rendelni. A brassói és az ausztriai iparosok mellett a veszprémi csapók is jelentkeztek. Ők ugyan egy darabban nem tudták elkészíteni a kért méretet, de két részből még a kívántnál is jobb minőségűt gyártottak volna. Hiába volt minden ajánlatuk, nem akarták azt elfogadni...

Hogy lehet egy disznóból két disznó

In: Lelkek ura / Eötvös Károly. – Budapest: Pont K., 2009. – p. 25–31.

Veszprémben két disznófalka volt. Az egyiket alsónak, a másikat felsőnek nevezték. Egyszer az előkelő Cseresnyés Istvánné asszonyság 7 éves, fehérszőrű kocája az alsó falkából eltűnt. Néhány hét után a pandúrok előállították Tóth Pál füredi lakost, akinél megtalálták az állatot. Ő váltig állította, hogy vásáron vette Jákói Sámuelnél, akinek disznója a felső falkához tartozott. Ebből a viszályból alakult ki a disznóper...

Hogyan hal meg a Vilmos-huszár

In: Nagyokról és kicsinyekről / Eötvös Károly. – Budapest: Révai, 1906. – p. 172–175.

Vilmos huszár lova az 1876. évi lovassági hadgyakorlaton elbukott, a katona az iszonyú esés miatt belső sérülést kapott. Hosszú szenvedés után 1879. május 19-én elkészítette a végrendeletét...

Imrevár titka

In: Imrevár krónikája / Szűcs Imre. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1938. – p. 11–13.

Szent István király intelmeket írt fiának, hogy az uralkodás gondjaiba bevezesse. Imre herceg megilletődve fogadta és a Szent György kápolnába sietett, hogy a nagy feladathoz Isten segítségét kérje.

Isten műhelyében : A gyermek Margit imádságos élete

In: Árpádházi Szent Margit / Böle Kornél. – Budapest: 1944. – p. 21–26.

IV. Béla magyar király Margit leánya a Szent Katalin kolostorban töltötte gyermekéveit a domonkos rendi apácák között. Az írás a zárda mindennapjairól, a kislány imádságos életéről, Istenhez fűződő viszonyáról szól.

István vagy Koppány?

In: Őseinkről, hőseinkről : igaz mesék a magyarság történetéből. – Budapest: Századvég, Kolozsvár: Erdélyi Híradó, 2002. – p. 20–22.
István és Koppány csatájának történelmi hátterét világítja meg az írás.

János püspök szegényei

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 16–18.

János püspök rendeletben kiadta, hogy naponként annyit süssenek és főzzenek, hogy a veszprémi 600 szegénynek mindennapra kenyér, sült és egyéb ennivaló jusson, valláskülönbséget ne ismerjenek.

Kísért a turáni átok!

In: Imrevár krónikája / Szűcs Imre. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1938. – p. 5–7.

István és Koppány Csátár-hegyi ütközete után a Fejes-völgyben gyűjtötték össze a levágott koponyákat. István, miközben Koppány fejét tartotta kezében, a magyarság sorsáról és saját küldetéséről szónokolt. Koppány felnégyelt testének a feje Veszprém várában maradt intőjelül: a magyarság új hivatásának jelképe és hordozója lett ez a város.

Krónika Veszprém megvételéről

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Veszprém: Kollázs, 2001. – p. 17–20.

896-ban Öcs és Öcsöb vezérek Árpád parancsára Veszprém elfoglalására készülődtek. Öcsöb lovasai bevágtattak a városba és csóvát, üszköt vetettek a háztetőkre, míg Öcs tapasztalt csapatai gyújtóbombákkal támadták a várat. A megriadt lakosság fejvesztve menekült.

Négy világtáj ölelkezése

In: Imrevár krónikája / Szűcs Imre. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1938. – p. 9–11.

Gizella királyné nagyon szerette Veszprémet. Elhatározására a város országSZerte híres kolostorában hímezték Imre herceg koronázási miseruháját nagy gonddal. István király e szent öltözetben a magyarság nagy hivatásának megtestesülését látta.

Országos fürdőbiztos

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 85–86.

Zsigmond veszprémi püspöknek az volt a szokása, hogy inasát a vonaton másodosztályon utaztatta, a tisztviselők, birtokosok és tudományos emberek között. Oláh Gyula tisztviselő ezt rosszallotta, ezért bosszút forralt: a püspök szakaszába betuszkolt öt drótos tótot, akik bizony elég „illatosak” voltak...

Rablók a veszprémi várban

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Vp: Kollázs, 2001. – p. 43–45.

1276 nyarának egyik hajnalán a vár tövében furcsa mozgolódás támadt. Csak Péter emberei hangtalanul feljutottak a bástyára, majd kinyitották a várkaput, s ellenállás nélkül fosztogatták a gazdagabbnak látszó épületeket. Lángban állt a püspöki palota, felgyújtották a főiskola könyvtárát, a diákok vére a piactérre hullt. Amilyen váratlanul jött a támadó csapat, olyan gyorsan haza is nyargalt és a reggeli napfény már mindenütt csak üszkös romokat, megszenesedett hullákat talált.

Szent Imre herceg

In: Pannónia virágos kertje. – Budapest: Testvérszövetség, 1929. – p. 44–56.

Imre herceg gyermekéveiről, tanításáról, neveléséről, a Szent György kápolnában tett fogadalmáról, házasságáról, haláláról és legfőképp apjához, István királyhoz fűződő kapcsolatáról szól a legenda.

Szent Imre herceg legendája

In: Veszprém város az irodalomban és a művészetben / Sziklay János. – Veszprém: Óvári Ferenc, 1931. – p. 15.

Imre herceg a Veszprém Szent György kápolnában imádkozván testi-lelki szüzességét ajánlotta fel Istennek.

Szent István a veszprémi Táborálláson leveri Koppány lázadását

In: Veszprém és a Szent István-év / Gutheil Jenő. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1937. – p. 5–8.

Veszprém falai alatt aratott győzelem biztosította István fejedelemségét és lehetővé tette ország- és egyházszerző tevékenységét.

Szent István király hadjáratai : a Képes Krónika nyomán

In: Régi magyar mondák / Lengyel Dénes. – Budapest: Móra, 1974. – p. 94–95.

Amikor Szent István a népet keresztény hitre térítette, sok vezér ellene szegült, akik nem akarták elhagyni a pogány hitet. Ilyen vezér volt Koppány is, akit egy Veszprém-közeli csatában győzött le, és akit felnégyeltetett...

Szent István nagyobb legendájából

In: Veszprém megye irodalmi hagyományai / Harmath István, Katsányi Sándor. – Veszprém: Megyei Könyvtár, 1976. – p. 11.

Szent István királyunk Henrik király lányát, Gizellát vette feleségül. Gizella a veszprémi székesegyházat mindennel ellátta, ami az isteni szolgálathoz szükséges.

Szent István püspökséget alapít, Gizella királyné székesegyházát épít Veszprémben : a veszprémi királyi palota

In: Veszprém és a Szent István-év / Gutheil Jenő. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1937. – p. 9–10.

Szent István veszprémi diadala után ez a város lett a királyi család második otthona.

A szent korona fényének egy sugara Veszprémre esik

In: Imrevár krónikája / Szűcs Imre. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1938. – p. 7–9.

István a Koppány fölött aratott győzelmes csata után hálából kinevezte a bajor származású Stephanust a város első püspökének és Ascherik apátúrral együtt követségbe küldte Szilveszter pápához. A pápa atyai áldását adta a magyar népre.

Szent Margit legendája

In: Veszprém város az irodalomban és a művészetben / Sziklay János. – Veszprém: Óvári Ferenc, 1931. – p. 19–20.

Szent Margit Veszprémben töltött éveinek leírása.

Tamassa Pál

In: Utazás a Balaton körül 1. köt. / Eötvös Károly. – 5. kiad. – Budapest: Révai Testvérek, [1908]. – p. 192–196.

Tamassa Pál, Veszprém vármegye alszámvevője az 1809-i nemesi felkelés hadi költségeinek ellenőrzésekor kimutatta, hogy a hadi kincstár a vármegye nemességét tizenhatezer forinttal károsította meg.

Ütközet a Csatár-hegy alatt

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Vp: Kollázs, 2001. – p. 23–33.

Márkó és Kápolc vezérek el akarták foglalni Veszprém várát, még mielőtt Koppányhada megérkezne. Könnyűnek gondolták, nem is vártak nagyobb erősítésre. A meglepetés erejével akartak támadni, ám ehelyett ők maguk lepődtek meg...

Veszprém és Szent István koronája : a veszprémi főiskola

In: Veszprém és a Szent István-év / Gutheil Jenő. – Veszprém: Egyházmegyei Könyvnyomda, 1937. – p. 19–22.

Veszprém első püspöke, István tagja volt annak a küldöttségnek, amely meghozta II. Szilveszter pápától a koronát Szent István számára. Ő volt az, aki megkoronázta Gizellát is. A veszprémi főiskolát is Szent István alapította.

Veszprém megvétele

In: Veszprém megye irodalmi hagyományai / Harmath István, Katsányi Sándor. – Veszprém: Megyei Könyvtár, 1976. – p. 11–12.

Árpád vezér felkerekedett, hogy meghódítsa Pannónia földjét. A sereg egyik része Ösbő és Őse vezetésével Veszprém alatt csapott össze a rómaiakkal. A csata során a megmaradt rómaiak látták a magyarok merészségét és futásnak eredtek, hátrahagyva Veszprém várát. A magyarok egészen a németek határáig üldözték őket.

Veszprém pusztulása

In: Bakony-balatoni kalendárium 2004 / szerk. Varga Béla. – Veszprém: EKMK, 2003. – p. 121–123.

Kuruc hadak támadásakor Veszprém város küldöttséget menesztett Heister tábornokhoz a várba. A várost a teljes pusztulástól kellett megmenteni, ezért elfogadták a feltételeket, melyek alapján hadisarcot kellett fizetni...

Veszprém vára 1539-ben. Eredeti festmény után. – A. A vár, B. Török Temető
C. Az akkori város, D. A Séd patak, amely az egész várat közlvette.

Veszprém veszedelme : Tinódi Sebestyén nyomán

In: Magyar mondák : a török világból és a kuruc korból / Lengyel Dénes.
– Budapest: Móra, 1975. – p. 121–122.

A török időkben Veszprém kapitánya Paksi János volt, aki mindent rábizott helyettesére, Vas Mihályra. A török támadás idején a katonák fellázdak Vas Mihály ellen, kifosztották a kincstárat és feladták a várat...

A veszprémi Gizella-kápolna

In: Magyar mondák / Lázár Ervin. – Budapest: Osiris, 2005. – p. 38–45.
Gizella királyné esti áhítatosság közepette kapta a hírt, miszerint a lázadók körülvették a várat. Sebtében urához, István királyhoz küldetett, aki harcosaival lóhalálában indult Veszprémbe. A várba már csak a meredek sziklán keresztül lehetett feljutni...

A veszprémi kolostorban

In: Margit-legendák / Tarczai György. – reprint kiad. – Budapest: Barnaföldi Gábor Archívum, 2006. – p. 18–23.

A Szent Katalin kolostorban sok zsenge gyermekkorú apáca nevelkedett, köztük Margit hercegnő. Egyszer a növendékek pajkosan játszani csábították a királyleányt, aki mély elhivatottsággal a pénteki napra hivatkozva elhárította az invitálást. Az apácák nagyon elcsodálkoztak, hogy a vidám zsvivaj hirtelen elhalt. Meghatottan látták, hogy a növendékek ott térdepelnek a kis Margitka körül és imádkoznak.

Veszprémi krónika

In: Veszprém város az irodalomban és a művészetben / Sziklay János. – Veszprém: Óvári Ferenc, 1931. – p. 28–31.

A krónika Veszprém történetét meséli el a kezdetektől 1597-ig, amikor törökök elfoglalták Veszprém várát.

Viszály és vitézség

In: Párbaj a Balaton jegén / Boksay György. – Tihany: Tihanyi Bencés Apátság, Vp: Kollázs, 2001. – p. 71–72.

Lánkra vert magyarok csendes szóval beszélgettek a sztambuli piacon. Egyikük el-mesélte, miként került rabságba. „Engem a viszály juttatott fogságra, mikor Veszprémben szolgáltam”- kezdte történetét a vitéz...

Zánka

A vérkúti borbély

In: Ezüsthíd / Lipták Gábor. – Budapest: Móra, 1977. – p. 303–376.

Zánka mellett van Vérekút, ami egykor nagyon látogatott fürdő- és kirándulóhely volt. Vérvörös színű vasas-szénsavas forrásból nyerte nevét. A fürdőorvos szerepét a borbély látta el...

Tartalomjegyzék

Bakony	2
Balaton	6
Ajka	13
Alsóörs	14
Badacsony.....	15
Bakonybél.....	20
Bakonytamási.....	21
Balatonakali.....	21
Balatonakarattya.....	21
Balatonalmádi	23
Balatonederics.....	24
Balatonfőkajár	25
Balatonfüred.....	26
Balatonfűzfő	30
Balatonkenese	30
Balatonudvari.....	31
Borzavár	32
Cserszegtomaj	32
Csesznek	32
Csetény.....	34
Csobánc	34
Csót	36
Dáka	37
Devecser.....	37
Döbrönte.....	37
Essegvár	38
Felsőörs.....	39

Gógánfa.....	39
Hegyese.....	40
Iszkáz.....	41
Kabhegy.....	42
Kővágóörs.....	42
Lókút.....	42
Lovas.....	43
Nagyvázsony.....	43
Öskü.....	44
Pápa.....	45
Pécsely.....	48
Rátót.....	48
Révfülöp.....	49
Salföld.....	49
Somló.....	50
Sümeg.....	52
Szentgál.....	55
Szent György-hegy.....	56
Szent Mihály-hegy.....	57
Szigliget.....	57
Tapolca.....	58
Tátika.....	59
Tihany.....	60
Városlőd.....	65
Várpalota.....	65
Veszprém.....	67
Zánka.....	75
Tartalomjegyzék.....	76

